

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Bakalářská práce

2017

Lenka Dardová

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Kompetence sociálního pracovníka v rámci pěstounské péče

Bakalářská práce

Autor: Lenka Dardová

Studijní program: B6731 / Sociální práce a sociální politika

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

2017

Hradec Králové

Zadání bakalářské práce

Autor: Lenka Dardová
Studium: U14020
Studijní Program: B6731 / Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Název bakalářské práce: Kompetence sociálního pracovníka v rámci pěstounské péče

Název bakalářské práce AJ: Competence of social worker within foster care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce bude popsat pracovní náplň a každodenní činnosti sociálního pracovníka, který pracuje v oblasti pěstounské péče. V práci bude vysvětlena definice pěstounské péče a její právní úprava. Dále se práce bude zaměřovat na druhy pěstounské péče a vyplácení jejich dávek. Výzkumnými technikami budou rozhovory se sociálními pracovníky pracujícími s pěstounskými rodinami.

RADVANOVA, Senta, KOLUCHOVA, Jarmila. Výchova dětí v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 127 s.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 197 s.

BENEŠOVÁ, L., BUBLEOVÁ, V., KOLUCHOVÁ J., KOVAŘÍK J., MATĚJČEK, Z. Osvojení a pěstounská péče. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 152 s.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999. 183 s.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky, Ústav sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Oponent: Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce:

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 20. 6. 2017

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Ondřeji Štěchovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, cenné rady, důležité připomínky a za trpělivost, ochotu a čas, který mi věnoval v průběhu zpracování této práce. Dále bych chtěla poděkovat za odbornou pomoc a poskytnutý materiál pracovníkům z Městského úřadu Mělník, kde jsem vykonávala svou odbornou praxi a RC Routu, kde jsem měla možnost získat materiál do praktické části této práce. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině a blízkým za jejich podporu a pomoc během studia.

Anotace

DARDOVÁ, Lenka. *Kompetence sociálního pracovníka v rámci pěstounské péče*. Hradec Králové: Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2017. 60 s. Bakalářská práce. Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Bakalářská práce pojednává o kompetencích sociálního pracovníka v rámci pěstounské péče. Teoretická část se zaměřuje na objasnění náhradní rodinné péče, do které patří i pěstounská péče.

Bakalářská práce na téma „Kompetence sociálního pracovníka v rámci pěstounské péče“ se zaměřuje na práci sociálních pracovníků s rodinami, jenž jsou účastníky pěstounské péče. Toto téma jsem si vybrala proto, že s uvedenou problematikou jsem se setkala na jedné ze svých praxí a velmi mě zaujala. Také jsem vždy chtěla pracovat s dětmi, a proto se toto téma stalo předmětem mého zájmu.

Hlavním cílem bakalářské práce je rozbor kompetencí a každodenních pracovních činností sociálních pracovníků, kteří pracují v oblasti pěstounské péče.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy týkající se sociální práce. Je zde uvedena definice a právní úprava pěstounské péče. Dále práce stručně popisuje druhy a vyplácení dávek pěstounské péče. Nejdůležitější částí obsahuje popis každodenní činnosti a kompetencí sociálního pracovníka, jenž se zabývá pěstounskou péčí.

Praktická část obsahuje expertní výzkum se sociálními pracovníky, kteří pracují s pěstounskými rodinami formou rozhovorů.

Informace pro bakalářskou práci byly čerpány z odborných knih zabývajících se danou problematikou. Dalšími zdroji byly časopisy a internetové zdroje, které se zaměřují na pěstounskou péči.

Klíčová slova: Náhradní rodinná péče, pěstounská péče, kompetence

Annotation

DARDOVÁ, Lenka. *Competence of social worker within foster care*. Hradec Králové: Department of social, University of Hradec Králové, 2017. 60 pp. Bachelor Degree Thesis. Leader of Bachelor Degree Thesis: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

The Bachelor Degree Thesis focuses on competencies of a social worker in foster care. The theoretical part focuses on clarifying the alternative family care, which includes foster care.

The Bachelor Degree Thesis „The competence of a social worker in the foster care“ focuses on the work of social workers with work with foster families. I also always wanted to work with children and that is why this topic has become a subject of my interest.

The main goal of the Bachelor Degree Thesis is to analyze the competencies and daily work activities of social workers who work with foster families.

The theoretical part explains the basic concepts of social work. There is described definition and legal regulation of foster care. There is also a brief description of the types and of foster care benefits. The most important part is a description of everyday activities and competencies of a social worker who is concerned in foster care.

The practical part includes expert studies with social workers who work with foster families in the form of interviews.

The information for the Bachelor Degree Thesis was drawn from the specialized books dealing with the above mentioned issue. Other sources were journals and internet sources focusing on foster care.

Key Words: Alternative family care, foster care, competence

Obsah

Úvod	10
Teoretická část.....	11
1 Druhy náhradní rodinné péče.....	11
1.1 Ústavní péče	11
1.2 Osvojení.....	12
1.3 Opatrovnictví.....	13
1.4 Pěstounská péče.....	14
1.4.1 Příbuzenská pěstounská péče	15
1.4.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu.....	16
2 Činnosti sociálních pracovníků.....	18
2.1 Legislativní úprava	18
2.2 Každodenní činnosti	18
2.2.1 Vyhodnocení situace dítěte	18
2.2.2 Příprava žadatelů	19
2.2.3 Poradenství.....	19
2.2.4 Dohoda pěstounské péče	19
2.2.5 Dohled nad naplňováním dohody pěstounské péče	20
2.2.6 Výpověď dohody o výkonu pěstounské péče.....	20
2.2.7 Dávky pěstounské péče	20
2.2.8 Vedení spisové dokumentace	22
2.3 Role pěstounů	23
2.3.1 Práva pěstounů	23
2.3.2 Povinnosti pěstounů	23
2.4 Předpoklady pro výkon sociální práce.....	23
2.5 Kompetence sociálních pracovníků.....	24
2.5.1 Kompetence rozvíjet účinnou komunikaci.....	24
2.5.2 Kompetence orientovat se a plánovat postup.....	27
2.5.3 Kompetence podporovat a pomáhat k soběstačnosti.....	30
2.5.4 Kompetence zasahovat a poskytovat služby	33
2.5.5 Kompetence přispívat k práci organizace	35
2.5.6 Kompetence odborně růst.....	37
3 Shrnutí teoretické části.....	40

Praktická část.....	41
4 Výzkumné šetření	41
4.1 Hlavní cíl výzkumného šetření a dílčí cíle	41
4.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek	42
4.3 Výzkumná metoda	43
4.4 Realizace výzkumu.....	43
4.5 Charakteristika výzkumného souboru	44
4.6 Charakteristika místa šetření	44
4.7 Reflexe rizik	45
5 Výsledky výzkumného šetření	45
Závěr.....	55
Seznam použité literatury	57
Seznam použitých zkratk.....	60
Seznam příloh.....	61

Úvod

Bakalářská práce na téma „Kompetence sociálního pracovníka v rámci pěstounské péče“ se zaměřuje na práci sociálních pracovníků s rodinami, jenž jsou účastníky pěstounské péče. Toto téma jsem si vybrala proto, že s uvedenou problematikou jsem se setkala na jedné ze svých praxí a velmi mě zaujala. Také jsem vždy chtěla pracovat s dětmi, a proto se toto téma stalo předmětem mého zájmu.

Hlavním cílem bakalářské práce je rozbor kompetencí a každodenních pracovních činností sociálních pracovníků, kteří pracují v oblasti pěstounské péče.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy týkající se sociální práce. Je zde uvedena definice a právní úprava pěstounské péče. Dále práce stručně popisuje druhy a vyplácení dávek pěstounské péče. Nejdůležitější částí obsahuje popis každodenní činnosti a kompetencí sociálního pracovníka, jenž se zabývá pěstounskou péčí.

Praktická část obsahuje expertní výzkum se sociálními pracovníky na městských úřadech, kteří pracují s pěstounskými rodinami formou rozhovorů.

Informace pro bakalářskou práci byly čerpány z odborných knih zabývajících se danou problematikou. Dalšími zdroji byly časopisy a internetové zdroje, které se zaměřují na pěstounskou péči.

Teoretická část

1 Druhy náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je odbornou literaturou definována následovně: „*Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče.*“ (Nožířová, 2012, s. 11)

Náhradní rodinnou péčí je myšlena péče o děti, které se ocitly opuštěné, osiřelé, nebo ztratily svou vlastní rodinu, případně jí vůbec nenalezly v prostředí, které se co nejvíce podobá rodinně. Lze hovořit o přirozeném a umělém rodinném prostředí. Přirozené rodinné prostředí představuje osvojitelská a individuální pěstounská rodina, jenž vznikla na základě soudního rozhodnutí. Umělé vytvořené rodinné prostředí představuje různé typy rodinných kolektivů a buněk, které byly vytvořeny plánovitě. (Nožířová, 2012)

Náhradní rodinnou péčí lze dále rozumět zvláštní vztahy, které nahrazují pokrevní vztah dítěte a rodiče, případně ho napodobují, a to vždy za účelem zabezpečit dítěti náhradní rodinné prostředí pro jeho rozvoj. Pro vznik náhradní rodinné péče je zapotřebí konkrétního soudního rozhodnutí. Teprve rozhodnutím soudu vzniká náhradní rodinná péče jako právem předvídaný vztah mezi dítětem a další osobou. Práva a povinnosti konkrétní náhradní rodinné péče se pak řídí tím, o kterou formou náhradní výchovy se jedná. Náhradní rodinná péče „*má tedy zásadně dvě formy – ústavní a rodinnou.*“ (MATOUŠEK, 2008, s. 107). Mezi náhradní rodinnou péčí lze zařadit: osvojení, pěstounská péče, svěření dítěte do výchovy jiného občana a individuální opatrovnictví nad dítětem. Mezi společné znaky těchto typů náhradní rodinné péče patří to, že se jedná o zabezpečení náhradního rodinného vztahu dospělého občana k dítěti, o které se z nejrůznějších příčin nemohou nebo nechtějí starat biologičtí rodiče. Dalším společným znakem je vznik práv a povinností dospělé osoby vůči dítěti a naopak. (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980)

1.1 Ústavní péče

Ústavní výchova je jednou z forem náhradní rodinné výchovy, kterou nařizuje soud, pokud je vážně ohrožena nebo narušena výchova dítěte a pokud selžou všechna, již používá výchovná opatření. Ústavní výchova může být také nařízena v případě, že rodiče se rodiče o dítě starat nechtějí nebo ze závažných důvodů nemohou. Soud vždy jedná v zájmu dítěte, a pokud je to možné, má povinnost dítěti zajistit jinou formou náhradní rodinné péče než ústavní výchovu. Ústavní zařízení se rozdělují dle věku dítěte a jeho fyzických a psychických schopností. Dále se dbá na důvody, pro které bylo dítě umístěno do ústavní péče. Tuto péči

lze nařídit nejdéle na 3 roky. Mezi ústavní zařízení lze zařadit kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, domovy pro osoby se zdravotním postižením a také tzv. hostitelská péče. (Ústavní péče [online]; Ústavní výchova [online])

1.2 Osvojení

Osvojení je v České republice jedna z nejčastějších a neúplnějších forem náhradní rodinné péče. Cílem je navození takového vztahu mezi osvojencem tedy dítětem a osvojitelem neboli žadatelem, jaký se odehrává mezi dítětem a biologickým rodičem. Jedná se o přijetí cizího dítěte za své vlastní. Osvojitel má rodičovskou zodpovědnost, vyživovací povinnost a další právní závazky a nároky vůči osvojenému dítěti. Zákon počítá s tím, že pěstouni a náhradní rodiče mají povinnost spolupracovat s odborníky, co se týče výchovy dítěte. I když zákon jasně říká, že osvojení je obdoba biologického rodičovství, po psychologické stránce se zde objevují rizika, která nelze opomíjet. Osvojené dítě má i dědické právo. Adopcí dítěte absolutně zanikají veškerá vzájemná práva mezi ním a jeho biologickou rodinou. Osvojitelé jsou uvedeni v rodném listě dítěte namísto biologických rodičů. V ČR existují dva typy osvojení. Jedná se o osvojení zrušitelné a nezrušitelné. Zákonem o rodině je pro nezrušitelné osvojení stanovena minimální věková hranice, kterou osvojované dítě musí splňovat, a to je jeden rok. (Matějček, 1999; Nožířová, 2012)

„Hlavním cílem a posláním osvojení je umožnit nezletilému dítěti, které z nejrůznějších důvodů nemůže vyrůst ve své původní (vlastní, biologické) rodině, aby vyrůstalo v rodinném prostředí, mělo „svoje“ blízké lidi a byly mu tak vytvořeny co možná nejlepší podmínky pro další tělesný a psychický vývoj.“ (Smutková, 2007, s. 52)

V ČR je osvojení možné pouze u nezletilých osob, tedy do 18 let věku. Přestože v zahraničí je možné osvojit dospělého člověka u nás je toto prozatím nemožné. (Nožířová, 2012)

Osvojení nebo také adopce je pravomocným rozhodnutím soudu, kdy se legalizuje svazek osob, jenž mezi sebou nabývají stejná práva a povinnosti, jako mají rodiče a děti vlastní. Pro dítě se jedná o relativně nejlepší náhradu za neexistující nebo nefunkční rodinu. Při osvojení mezi dítětem a osvojitelem vždy vzniká vztah jako mezi rodiči a dětmi. Dítě dále vstupuje i do nových příbuzenských vztahů osoby, jenž ho osvojila. Z tohoto důvodu není zapotřebí upravovat kontrolu nad výkonem péče osvojeného dítěte. (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980)

Osvojené může být pouze dítě, které je tzv. právně volné. Znamená to, že se rodiče svého dítěte ihned po narození vzdali a své rozhodnutí po uplynutí ochranné lhůty stvrdili. Ochranná lhůta trvá šest týdnů. Právní volnost dítěte nabyde i splněním doby tzv. kvalifikovaného nezájmu, který je upraven zákonem o rodině, jenž byl nahrazen novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb., konkrétně § 68, odst. 1 písm. a), b), který říká:

„Pokud jsou zákonnými zástupci osvojovaného dítěte jeho rodiče, není třeba jejich souhlasu, jestliže:

a) po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo

b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.“ (Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník)

S účinností nového občanského zákoníku a novely zákona č. 359/1999 Sb. se tyto lhůty mohou měnit.

Praxe je taková, že jakmile proběhne soudní rozhodnutí, dojde v rodném listě k výmazu biologických rodičů. Poté je vydán nový rodný list, kterým se dítě stává vlastním dítětem nových adoptivních rodičů. Tento postup se téměř výhradně týká dětí v kojeneckém věku a novorozenců. I když je u starších dětí splněn kvalifikovaný nezájem, nestává se příliš často, že by někdo podal podnět k právnímu uvolnění. Dítě bez právního uvolnění nemůže být adoptováno. (Zezulova, 2012; Nožířová, 2012)

1.3 Opatrovnictví

V novém občanském zákoníku jsou upraveny právní vztahy, které vznikají z opatrovnictví. Tento vztah vzniká na základě soudního rozhodnutí a trvá po dobu, dokud nedojde k jeho zániku předepsaným způsobem. Pokud v životě dítěte není ani jeden z rodičů jako subjekt rodičovských práv a povinností vzniká potřeba ustanovit dítěti opatrovníka. K tomu dochází v případě, že rodiče dítěte zemřeli, jsou zbaveni rodičovských práv nebo nemají způsobilost k právním úkonům. V těchto situacích je soud povinen ustanovit opatrovníka, jakmile se o takovém případě dozví. Mezi opatrovníkem a dítětem nevzniká takový vztah, jaký je mezi rodiči a dětmi. Opatrovníkovi ovšem vznikají určitá práva a povinnosti vůči dítěti. Jedná se o: výchovu dítěte, zastupování dítěte a spravování jeho

záležitostí. V tomto vztahu nevzniká vyživovací povinnost opatrovníka vůči dítěti. Podléhá ovšem pravidelné kontrole úřadu a soudu a to v tom směru, že soud schvaluje veškeré podstatné věci, jenž se týkají dítěte. (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980).

Nejvhodnějším opatrovníkem je osoba, která je s dítětem příbuzná a způsobem svého života zaručuje, že bude tuto funkci vykonávat ku prospěchu dítěte i společnosti. Pokud dítě nikoho takového nemá, soud může touto funkcí pověřit jiného občana, který splňuje veškeré požadavky. „*Náhradní rodinnou péči poskytuje dítěti jen takový opatrovník, jenž je ustanoven individuálně a který současně o dítě pečuje i osobně*“. (Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980, s. 125). Jestliže se nenajde žádný jiný vhodný občan, je soud povinen touto činností pověřit úřad a současně zajistit některou z forem náhradní rodinné péče.

1.4 Pěstounská péče

Pěstounská péče je „*forma náhradní rodinné péče, kterou v ČR garantuje a financuje stát*.“ (Matoušek, 2008, s. 134). Soudu přísluší rozhodnout o tom, zda dítě bude či nebude svěřeno do pěstounské péče. Pokud to zájem dítěte vyžaduje a osoba pěstouna je schopna poskytnout záruky řádné výchovy, soud svěří dítě to pěstounské péče. Jedná se tedy o pravomocné rozhodnutí soudu, jenž legalizuje svazek dětí a osob jiných než rodičů. Tyto děti se ocitly mimo svou vlastní rodinu a nacházejí se v nové, přestože mezi nimi nevzniká takový právní vztah, jaký vzniká v případě osvojení. Pěstounská péče nahrazuje dítěti ztracenou rodinu, ačkoliv náhrada není pro dítě úplná z hlediska právní a sociální míry. (Nožířová, 2012; Radvanová, Koluchová, Dunovský, 1980; Bubleová, Vávrová, Vránová, Frantíková, 2011)

V tzv. Klasické pěstounské péči, pěstoun vůči svěřenému dítěti nemá rodičovská práva a tedy vyživovací povinnost. Tato práva a povinnosti nadále zůstávají biologickým rodičům, ale pěstoun zastupuje dítě v běžných záležitostech, například vyřízení cestovního dokladu. Pěstoun, kterému soud svěřil dítě do péče, má nárok na státní sociální podporu. Jedná se o dávky, které lze chápat jako poděkování státu pěstounům za to, že náklady, jenž jsou spojené s péčí, výchovou a rozvojem dítěte, nefinancuje stát, ale pěstoun je hradí sám. Přestože stát financuje pěstounskou péči, na zajištění pěstounské péče se podílí jen přiměřeně, nikoliv v celém rozsahu. Pěstouni velmi často na dítě sami „doplácí,“ (Zezulová, 2012; Gabriel, Novák, 2008; Bubleová, Vránová, Vávrová, Frantíková, 2011)

Pěstounská péče lze uplatnit u dětí, jenž nejsou tzv. „právně volné“ a přesto nemají vhodné rodinné zázemí. Jedná se o situace, kdy rodiče nejsou schopni nebo se nechtějí o dítě

starat, ale současně projevují o dítě zájem. Současně se také ve většině případech týká děti starších, jenž nejsou vhodné pro adopci. Dále se jedná o děti, které nejsou zcela zdravé. Pěstounskou péči lze nazvat smlouvou mezi státem a rodinou. Stát dohlíží nad výchovou dítěte a rodina do výchovy dítěte přijímá. (Nožířová, 2012; Zezulová, 2012)

Pěstounskou péči lze rozdělit na individuální a skupinovou. Individuální je zpravidla uskutečňována prostřednictvím příbuzných nebo cizích osob. Probíhá způsobem, kdy je dítě svěřeno do vhodné rodiny. Skupinová pěstounská péče je plněna pěstounskými rodinami a SOS vesničkami. V těchto typech vychovávají pěstouni skupinky, maximálně osmi, dětí různého věku. (Pugnerová, Kvintová, 2016)

Mimo klasické pěstounské péče ještě existuje příbuzenská a pěstounská péče na přechodnou dobu.

1.4.1 Příbuzenská pěstounská péče

Jedná se o druh pěstounské péče, ve které se děti ocitají v péči svých příbuzných. Jde se o specifické případy náhradní rodinné péče. Tento druh pěstounské péče nepodléhá krajským úřadům ani Ministerstvu práce a sociálních věcí, přesto je velmi rozšířená. U pěstounské péče se velmi často stává, že dítě je svěřeno do péči prarodičů. Pokud se rodiče nejsou schopni z nějakého důvodu o své dítě postarat, ale prarodiče jsou schopni dítě vychovávat, mají možnost soud požádat o pěstounskou péči. To je upraveno rodinným právem, který je obsažen v novém občanském zákoníku: „*ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte.*“ (§ 962 odst. 2, zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník)

Svěření dítěte do péče příbuzných lze uskutečnit třemi formami. Jedná se o pěstounskou péči, svěřeni dítěte do péče jiné osoby a poručenství s osobní péčí poručíka.

Pěstounskou péči příbuzenskou tvoří téměř z 80 % prarodiče a pětinu jiní příbuzní. Dle praxe lze vysledovat, že mezi jiné příbuzné patří zejména skupina tet a strýců dětí. Druhou, ne tolik početnou skupinou, jsou již zletilí sourozenci dětí. Lze se v příbuzenské péči setkat také se skupinou, kdy o dítě pečují sestřenice/bratranec či bývalí manželé rodičů apod. V příbuzenské pěstounské péči prarodičů je výhoda, že prarodiče již mají bohaté zkušenosti, které jim umožňují usnadnit péči o dítě a poskytují jistý nadhled. Mnoho prarodičů je již v důchodu a mají tak na péči o děti dost času. Problémem ve výchově může být příliš vysoký věkový rozdíl mezi pěstouny a dítětem. Prarodičům často ubývá sil a se stoupajícím věkem se objevují zdravotní potíže. To má za následek rezignace na výchovné působení a nemají tak sílu na dodržování určitých pravidel. Prarodiče obvykle zvládnou zajistit základní péči jako je

jídlo, oblečení atd. ale již nezvládají dítě dostatečně podpořit v jejich vývoji jako je vzdělání a volný čas. Zdrojem konfliktů mohou vyvolat také potíže v soužití, kdy životní styl a představy o společenských normách prarodičů, nejsou vnímány kladně. (Palzarová, 2016)

Svěření dítěte do péče jiné osoby je vhodné využít pro osoby blízké, které mají s dítětem již navázaný dlouhodobý vztah, a je tedy v nejlepším zájmu dítěte, aby tyto osoby převzaly péči za jeho rodiče. Pro některé příbuzné je takováto forma pěstounské péče vítána, protože neobsahuje podmínky pro pravidelnou spolupráci s různými odborníky a není nutné uzavírat formální dohody. Veškerá péče o dítě je plně v kompetenci osob, jenž pečují o dítě. Tento druh pěstounské péče není financován ze státního rozpočtu, protože počítá s plněním vyživovací povinnosti rodičů vůči dítěti. Z tohoto důvodu může být pro některé příbuzné obtížné převzít o dítě péči. Vyživovací povinnost totiž zpravidla není plněna vůbec, nebo je stanovena na takou výši, která nemůže pokrýt životní náklady dítěte. (Palzarová, 2016)

Poručenství s osobní péčí poručíka je forma pěstounské péče, kterou definuje občanský zákoník, část 2, hlava III, § 928, ods. 2 takto: *„poručík má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost“*. (nový občanský zákoník 89/2012 Sb.). Poručníkem je rozuměna osoba, která má povinnost o dítě pečovat, vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek. Je zákonným zástupcem dítěte, přestože mezi ním a dítětem není stejný poměr jako mezi rodičem a dítětem. Rozhodnutí o poručenství vydává soud, který ho může nařídit z důvodu úmrtí rodičů dítěte, zbavení rodičovské odpovědnosti nebo pozastavení rodičovské odpovědnosti a rodiče nejsou svéprávní v plném rozsahu. Poručenství podléhá pravidelnému dohledu soudu, proto mu poručník musí podávat zprávy o své činnosti. Soud také rozhoduje o závažných rozhodnutích, které se týkají dítěte. (Matějček, Koluchová, 2002)

1.4.2 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Tento typ pěstounské péče je ustanoven v zákoně 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění, jenž byl ustanoven od r. 2006. Pěstounská péče na přechodnou dobu je definována jako dočasná a je určena pro děti, u nichž se předpokládá rychlé trvalé řešení. Jedná se buď o osvojení popř. dlouhodobou pěstounskou péčí, nebo o návrat do původní rodiny. Jedná se o takovou formu náhradní rodinné péče, jejímž hlavním úkolem je zajistit po určitou dobu péči o dítě, jehož rodina se o něj z nejrůznějších důvodů nechce nebo nemůže starat. Umožňuje tak dítěti žít v rodinném prostředí po dobu, než se najde trvalé řešení. Tento typ péče je využíván jen v opodstatněných případech a na nezbytně nutnou

dobu. Soud pravidelně každé tři měsíce opodstatněnost umístění dítěte do péče na přechodnou dobu přezkoumává. (Zezulová, 2012; Palzarová, 2016)

Pěstounská péče na přechodnou dobu rozlišuje několik druhů. Nejprínosnější, nejjednodušší a nejrozvinutější pro život dítěte je tzv. raná pěstounská péče (RPP). Cílem této péče je ctít právo miminka narodit se a vyrůstat v rodině. Tato péče je využívána v případech, kdy se rodiče o své dítě starat nemohou nebo nechtějí. V případě, že se rodiče o dítě postarat z nějakého důvodu nemohou, dává jim tento typ pěstounské péče čas na to, aby stihli svou nepříznivou situaci vyřešit a převzít tak dítě zpět do své péče. Pokud se rodiče o své dítě starat nechtějí, po propuštění z porodnice může být dítě umístěno místo ústavní péče do pěstounské rodiny na přechodnou dobu. Dítě s touto rodinou stráví nezbytně nutný čas, který nejčastěji bývá okolo dvou měsíců. V této době se řeší právní formality, a pokud je to možné, krajský úřad se snaží zprostředkovat osvojení. V pěstounské rodině je dítěti poskytována individuální péče a dítě se tak nachází v přirozeném prostředí. (Nožířová, 2012; Palzarová, 2016)

Dalším druhem PPPD je tzv. akutní. Tento typ péče se využívá spíše u starších dětí, o které se jejich rodiče nemohou z různých důvodů starat, ale na druhou stranu je zde velká šance, že se situace rodiny vyřeší a dítě se bude moci vrátit do své původní rodiny. Příkladem může být, když rodič samoživitel musí podstoupit zdravotní operaci a dítě nemá nikoho jiného, kdo by se o něj mohl postarat. Jedná se i o situace, kdy rodič odchází do vazby apod. V těchto případech lze odhadnout časový rozsah, po který bude dítě potřebovat zajistit péči. (Nožířová, 2012; Palzarová, 2016)

Pěstounská péče na přechodnou dobu má dle Palzarové (Palzarová, 2016) definovány určité podmínky, které musí splňovat.

Tato pěstounská péče může trvat maximálně jeden rok.

- Pouze soud může svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu.
- Pěstouni určení pro tento typ pěstounské péče musejí být vedeni ve zvláštní evidenci pěstounů na přechodnou dobu
- Pro tento typ pěstounské péče neprobíhá před umístěním dítěte proces zprostředkování náhradní rodinné péče
- Pěstouni v tomto případě pobírají odměnu i po dobu, kdy nepečují o žádné dítě. Jsou ve stavu pohotovosti a měli by být schopni přijmout dítě prakticky okamžitě.

- Doba přípravy pěstounů je o 24 hodin větší než u běžných pěstounů. Je stanovena na 72 hodin.

2 Činnosti sociálních pracovníků

2.1 Legislativní úprava

Do roku 1989 právní úpravu pěstounské péče tvořili zákon o rodině č. 94/1963 Sb. a zákon o pěstounské péči č. 50/1973 Sb. V roce 1999 byl přijat další zákon a to zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Od počátku roku 2013 vstoupila v platnost novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 401/2012) a o rok později nový občanský zákoník č. 89/2012, který obsahuje rodinné právo. S novým občanským zákoníkem byl zákon o rodině č. 94/1963 Sb. zrušen. (Pazlarová, 2016)

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí se zabývá vyhodnocováním situace dítě, osobami pověřenými výkonem sociálně právní ochrany, přípravy žadatelů, poradenství, právy a povinnostmi pěstounů, dohodami o výkonu pěstounské péče, sledováním výkonu pěstounské péče, výpověďmi dohody o výkonu pěstounské péče, státními příspěvky na výkon pěstounské péče a pěstounskou péčí na přechodnou dobu. (Pazlarová, 2016; Matějčíček, Koluchová, ed., 2002)

V oblasti sociální péče dále hrají právní roli normy, které upravují nebo se dotýkají institutu náhradní péče. Patří sem například zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních nebo zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Dalšími významnými dokumenty jsou Úmluva o právech dítěte, Úmluva o ochraně dětí a Listina základních práv a svobod. (Nožířová, 2012; Právní úprava náhradní rodinné péče v české republice [online])

2.2 Každodenní činnosti

Každodenní činnosti jsou úkony, které sociální pracovník v oblasti pěstounské péče vykonává každý den. Jedná se o náplň jejich práce, kterou upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí.

2.2.1 Vyhodnocení situace dítěte

Vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny je činnost, kterou je nutné vykonávat pravidelně. Současně s vyhodnocováním pracovníci poskytují rodičům, nebo jiným

odpovědným osobám za dítě, tedy pěstounům, pomoc. Dále je zde pak na základě vyhodnocení povinnost vytvořit společně s rodiči, pěstouny, dítětem a odborníky individuální plán ochrany dítěte, tzv. IPOD (viz příloha č. 1). Výsledná dohoda o výkonu pěstounské péče pak musí být v souladu s IPODem. Dohody o výkonu pěstounské péče mohou uzavírat osoby, které jsou pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se o pracovníky, kteří mohou zajišťovat a realizovat přípravu žadatelů o pěstounskou péči. Dále žadatelům poskytují odborné poradenství a pomoc. Také mohou poskytovat výchovnou a poradenskou péči při výkonu pěstounské péče a sledovat její výkon. (Pazlarová, 2016)

2.2.2 Příprava žadatelů

Rozsah přípravy žadatelů pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče je v současnosti stanoven na 48 hodin. U osob, které jsou v evidenci pro pěstounskou péči na přechodnou dobu, tato doba činí 72 hodin. Do příprav se zahrnují všechny děti, kteří v dané rodině žijí. Příprava dětí je prováděna přiměřeně k věku dítěte, rozumové vyspělosti a nezbytného rozsahu. (Pazlarová, 2016)

2.2.3 Poradenství

V současnosti je poradenství pro pěstouny upraveno §11 odst. 1 písm. d), odst. 2 písm. c), §48 odst. 2 písm. e) a f). Pověřené osoby v sociálně-právní ochraně poskytují odborné poradenství a pomoc žadatelům o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče ale i osvojitelům a pěstounům, kteří již ve své péči dítě mají. Poradenská činnost souvisí s osvojením dítěte či svěřením do pěstounské péče a dále je poskytována v otázkách výchovy dítěte. Dále mají povinnost poskytnout výchovnou a poradenskou pomoc osobám, které uzavřeli dohodu o výkonu pěstounské péče. (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

2.2.4 Dohoda pěstounské péče

Na základě dohody pěstounské péče (viz příloha č. 2) je zajištěna pěstounská péče. Tuto pěstounskou péči uzavírá pěstoun na místě příslušném odboru sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) nebo dalším subjektem, jako je např. jiný OSPOD nebo pověřená osoba. Dohodu je nutné uzavřít nejpozději do 30 dnů od převzetí dítěte do pěstounské péče. Jedná se o smlouvu, která určuje práva a povinnosti obou stran a to v zákonem daném minimálním rozsahu. IPOD a dohoda o výkonu pěstounské péče musejí být v souladu.

Dohoda o výkonu pěstounské péče je upravena zákonem š. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník § 47b a § 47c. (Pazlarová, 2016; zákon č. 359/1999 Sb.)

2.2.5 Dohled nad naplňováním dohody pěstounské péče

Dohledem nad naplňováním dohody je pověřen pracovník organizace, se kterou je dohoda uzavřena. Tento pracovník je povinen alespoň jednou za dva měsíce být v osobním kontaktu s pěstounskou rodinou a dítětem, které jim bylo svěřeno do péče. Příslušnému OSPOD je pracovník povinen podat zprávu o situaci jedno za šest měsíců a to v případě, že dohoda není uzavřena přímo s OSPOD. (Pazlarová, 2016; zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

2.2.6 Výpověď dohody o výkonu pěstounské péče

Dohoda může být pěstounem vypovězena bez udání důvodu. Organizace, která dohodu uzavírala, ji může vypovědět pouze pro závažné a opakované porušování povinností, které pěstoun slíbil, že bude plnit. Dále může být vypovězena v případě, že dochází k opakovanému maření sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče. V případě pěstounů na přechodnou dobu se jedná o případ, kdy pěstouni odmítnou převzít dítě do péče bez vážného důvodu. Smluvní strana, která s pečující osobou dohodu vypověděla, musí bez zbytečného odkladu informovat obecní úřad, v jehož obvodu má pečující osoba trvalý pobyt. (Pazlarová, 2016; zákon č. 359/999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí)

2.2.7 Dávky pěstounské péče

V současné době zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí upravuje podmínky a nárok pro dávky pěstounské péče a to od 1. ledna 2013. Podmínkou pro vznik nároku je svěřením dítěte do péče osoby, jenž o dítě pečuje nebo je v evidenci na základě rozhodnutí soudu a za splněním podmínek a které jsou tímto zákonem upraveny. V současnosti jsou čtyři druhy dávek pěstounské péče:

1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte může získat každé nezletilé nezaopatřené dítě, které má v péči pečující osoba nebo osoba v evidenci. O příspěvek žádá pečující osoba nebo osoba v evidenci po dobu nezletilosti dítěte. Příspěvek je zároveň vyplácen pečující osobě. Nárok na příspěvek má dítě i po dosažení zletilosti, nejdéle však do 26. roku věku. O příspěvek na úhradu potřeb si zletilé dítě žádá již samo. Tomuto dítěti je rovněž příspěvek vyplácen. Výše příspěvku za kalendářní měsíc činí 4 500,- Kč u dítěte do 6 let, 5 550,- Kč u dítěte od 6

do 12 let, 6 350,- Kč u dítěte od 12 do 18 let a 6 600,- u dítěte od 18 do 26 let. Výše příspěvků u dětí, jenž jsou dle zákona o sociálních službách závislé na pomoci jiné fyzické osoby, je určena dle stupně závislosti. (Zezulová, 2012; Nožířová, 2012; zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 47f)

2. Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má osoba, která přímo pečuje o dítě ale i osoba v evidenci. Výše odměny pro pečující osoby, pečuje-li o jedno dítě je 8 000 Kč. 12 000 Kč dostane pečující osoba, pečuje-li o dvě děti. 20 000 Kč je pak určeno osobám, které pečují nejméně o tři děti, nebo o jedno dítě, jenž je závislé na pomoci jiné fyzické osoby a to ve stupni II, III nebo IV. Odměna pěstouna se zvyšuje o 4 000 Kč za každé další dítě, které je svěřené do péče pečující osoby. (Zezulová, 2012; Nožířová, 2012; zákon č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, § 47j)

Výše odměny pro osoby, které jsou vedeny v evidenci 20 000 Kč nebo 24 000 Kč. Pokud je pečující osoba zařazena do evidence pěstounské péče na přechodnou dobu pobírá 20 000 Kč od okamžiku zařazení a to i v tom případě, že aktuálně o žádné dítě nepečuje. 24 000 Kč pobírá osoba, která je vedena v evidenci a je jí svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu dítě, které je závislé na pomoci jiné osoby ve II, III nebo IV. stupni. (Zezulová, 2012; Nožířová, 2012; 359/1999 Sb, § 47j)

3. Příspěvek při převzetí dítěte

Tento příspěvek je vyplácen osobě pečující, jenž převzala dítě do pěstounské péče. Příspěvek není určen pro osoby, které jsou v evidenci při svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Výše příspěvku pro dítě do šesti let činí 8 000 Kč, pro dítě ve věku 6-12 let činí 9 000 Kč a pro dítě ve věku 12-18 let se jedná o částku ve výši 10 000 Kč. (Zezulová, 2012; Nožířová, 2012, zákon č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, § 47i)

4. Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla náleží osobě, která pečuje alespoň o tři děti, případně má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o tři děti a tato osoba zakoupila motorové vozidlo. Nárok má také v případě, že zajistila nezbytnou celkovou opravu vozidla ale to pouze v případě, že vozidlo neuvžívá pro výdělečnou činnost. Pro zakoupení motorového vozidla činí výše příspěvku 70 % pořizovací ceny vozidla nebo prokázaných výdajů na opravu a to nejvýše do 100 000 Kč. (Zezulová, 2012; Nožířová, 2012; zákon č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, § 47m)

5. Příspěvek při ukončení pěstounské péče

„Nárok na příspěvek při ukončení pěstounské péče má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte.“ (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 47h, odst. 1). Jedná se jak o osoby v evidenci tak přímo o osoby pečující. Příspěvek je jednorázový a to ve výši 25 000 Kč. (Zezulová, 2012)

2.2.8 Vedení spisové dokumentace

Rozsah a obsah spisové dokumentace o ohrožených dětech, jenž vedou orgány sociálně-právní ochrany dětí, je upraven směrnicí č. 2013/26780-21 ministerstva práce a sociální věcí ze dne 19. září 2013. Dále je také upraven § 54 a § 55 zákona 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a je tak obsahem práce sociálních pracovníků.

Sociální pracovník je povinen zvlášť vést dokumentaci o každém klientovi v jedné složce. Složka je opatřena jménem a příjmením klienta, rodným číslem, adresou bydliště, pořadovým číslem a označena spisovou značkou Om nebo Nom. Om jsou označeny spisy klientů, které mají trvalé bydliště v okrese, ve kterém sídlí příslušný úřad. Klienti, jenž žijí v jiném okrese, mají spis označen zkratkou Nom. Těmito značkami jsou dále označovány veškeré písemnosti, které se zakládají do spisu. (Evidence a spisová dokumentace [online])

Obsahem spisové dokumentace jsou osobní údaje včetně těch, které jsou pokládány za citlivé, osobní údaje dětí i jejich rodičů, informace ohledně výchovných poměrech dětí, zápisy ze šetření v rodině, záznamy z jednání s rodiči a dalšími osobami, kopie a písemná vyhotovení rozhodnutí soudů a dalších orgánů činných v trestním řízení a správních orgánů. Sociální pracovník má možnost do spisu vložit další informace a záznamy, které pokládá za důležité. (Evidence a spisová dokumentace [online])

Dokumentace slouží k usnadnění zpětného posouzení postupu. Sociální pracovník by měl dbát na přehlednost spisu a pravidelně o ní pečovat. K informacím, které pracovník nasbíral, má klient právo se vyjadřovat a nahlížet do spisu. Do spisu mohou nahlížet i rodiče a jiné osoby, jenž jsou odpovědné za výchovu dítěte. Ti na to mají právo na základně písemné žádosti. Zde ale platí pravidlo, že po dobu nahlížení do spisové dokumentace, musí být přítomna kurátorka případně jiná úřední osoba. (Evidence a spisová dokumentace [online])

2.3 Role pěstounů

Práva a povinnosti osoby vykonávající pěstounskou péči je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí § 47a odst. 2. Právem je zde myšleno „oprávnění, nárok opřený o zákonná ustanovení, popř. odůvodněný zvyklostmi“ (Slovník současné češtiny: Právo [online]). Povinnost je „nutnost dostát nějakému závazku, vykonat nějaký úkol.“ (Slovník současné češtiny: Povinnost [online])

2.3.1 Práva pěstounů

Každá osoba, která je pěstounem má právo zastupovat dítě v běžných věcech. Pokud zákonný zástupce dítěte nezastupuje a nerozhoduje za dítě v jeho zájmech, pěstoun může požadovat rozhodnutí soudní cestou. Pěstoun má dále právo na pomoc při zajištění péče o dítě a to v době nemoci nebo v případě vyřizování nezbytných osobních záležitostí. Právo mají také na respitní péči v rozsahu 14 dnů za jeden rok u dětí starší než dva roky. Dále mají právo na zprostředkování odborné pomoci nejméně jednou za šest měsíců a mohou požadovat bezplatné vzdělávání ve stanoveném rozsahu. Právo mají i na pomoc při udržování sounáležitosti dítěte s jeho biologickou rodinou tzn. zajištění místa, asistence při styku atd. (Palzarová, 2016; Zezulová, 2012)

2.3.2 Povinnosti pěstounů

Povinností pěstouna je o dítě pečovat. Je to osoba, která má přiměřená práva a povinnosti jako rodič ale nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. Pěstouni mají povinnost se průběžně vzdělávat. Rozsah vzdělání je 24 hodin za 12 po sobě jdoucích kalendářních měsíců. Toto vzdělání je bezplatné. Jejich povinností je také podpora v udržování a rozvíjení kontaktů dítěte s jeho rodinou a dalšími blízkými osobami. Pro výkon pěstounské péče je také povinnost umožnit sledování, jak je naplňována dohoda o pěstounské péči. (Palzarová, 2016; Zezulová, 2012)

2.4 Předpoklady pro výkon sociální práce

Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách má sociální pracovník splňovat určité předpoklady. Pro výkon sociální práce je třeba, aby pracovník byl způsobilý k právním úkonům, byl bezúhonný, zdravotně a odborně způsobilý. Bezúhonnost sociální pracovník prokazuje podle § 79 odst. 2 a 3, věty první, druhé a třetí: „*Za bezúhonné se pro účely tohoto zákona považují fyzická osoba a právnická osoba, které nebyly odsouzeny pro úmyslný trestný čin, ani trestný čin spáchaný z nedbalosti v souvislosti s vykonáváním činností při poskytování*

sociálních služeb nebo činností s nimi srovnatelných, anebo fyzická osoba a právnická osoba, jejichž odsouzení pro tyto trestné činy bylo zahlazeno nebo se na ně z jiných důvodů hledí, jako by nebyly odsouzeny.“ (Zákon 108/20016 Sb., o sociálních službách, §79, odst. 2). O tom, zda je zdravotně způsobilý rozhoduje lékař. Praktický lékař vydává lékařský posudek o zdravotní způsobilosti a u zaměstnanců závodní lékař preventivní péče. Odbornou způsobilostí sociálního pracovníka k výkonu sociální práce je:

„a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu⁴⁰⁾ v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost,

b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu), (Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách §110 odst. 4, písm. a) a b))

2.5 Kompetence sociálních pracovníků

Termín „kompetence“ původně vychází z latinského výrazu „competens,“ což znamená vhodný, náležitý, příhodný. Americký slovník sociální práce kompetenci definuje jako schopnost naplnit požadavky povolání ale i jiné. V sociální práci se jedná o zvládnutí požadavků zkušenostních a vzdělávacích, jenž jsou demonstrovány absolvovanými diplomními zkouškami. Jde také o schopnost realizovat pracovní závazky a dosahovat cílů v sociální práci při dodržování etického kodexu profese a zachovávání hodnot. Dle slovníku sociální práce je kompetence sociálního pracovníka definována jako *„funkcionální projev dobře zvládané a uznávané profesionální role sociálního pracovníka, jejíž součástí jsou odborné znalosti, schopnosti reflektovat adekvátně kontext a citlivě aplikovat hodnoty profese.“* (Matoušek, 2008, str. 84). Následně společně s dalšími autory vytvořil soustavu šesti základních kompetencí sociálního pracovníka, které jsou popsány v následujících kapitolách. (Havrdová, 1999).

2.5.1 Kompetence rozvíjet účinnou komunikaci

„Definice: Umí naslouchat a vytvářet podmínky pro otevřenou komunikaci mezi jednotlivými klienty, skupinami a komunitami iniciuje spolupráci a motivuje pro změnu v zájmu klientů.“ (Havrdová, 1999, s 49)

Jedná se o kompetenci, která je považována za základní stavební kámen dovedností sociálního pracovníka, z nichž pak může být postavena celá další práce. Prvky, které pracovník zvolí při komunikaci, jsou považovány za indikátory přístupu, který má za cíl klienta posílit, respektovat v jeho jedinečnosti i volbě a otevírat mu přístup ke zdrojům.

Prvním kritériem je umění navázat kontakt, který zahrnuje vytvoření důvěrné atmosféry a dbát na přiměřenou neverbální komunikaci. Jde o kritérium, jehož obtížnost závisí především na otevřenosti klienta včetně míry jeho stresu a síly problémů. Obsahem je i komunikace, která zahrnuje přípravu vhodné situace, vyladění na rytmus klienta, přiměřená neverbální komunikace, umění aktivního naslouchání, klást otázky, empatie atd. Navázat kontakt zahrnuje i schopnost klienta zbavit se stresu a nejistoty. Podle toho, jak kvalitní má sociální pracovník schopnost navázat kontakt, se odvíjí a vyrůstá veškerá budoucí práce s klientem. Při této práci společně objevují klientovy motivy, možnosti, cíle a silné stránky, které bývají ukryty za jeho dosavadními nezdary. Cílem je vždy objevit to, na čem se dá stavět a rozvíjet. Důkazem splnění kritéria může být videozáznam.

Druhým kritériem je umění přizpůsobit komunikaci věku, individualitě a podmínkám. Obtížnost závisí na obeznámení sociálního pracovníka s klientem i jeho okolím, z jakého prostředí sám pracovník pochází, na jeho zkušenostech atd. Pracovník si při komunikaci s klientem všímá, jaké výrazy užívá a sám je může zařadit do rozhovoru. Tento krok usnadňuje vzájemné porozumění. Pokud chce pracovník s klientem nějaké téma rozebrat podrobněji, může začít parafrázovat a shrnovat. Neznamená to ale, že pracovník musí začít používat vulgární slova nebo výrazy, které se mu přičí. Jako důkaz může posloužit záznam videa nebo přepis části rozhovoru.

Třetím, velmi obtížným kritériem je, rozeznávání shodných a odlišných hledisek, hodnot a cílů a umění je respektovat. Jedná se o ukazatel schopnosti sociálního pracovníka nehodnotit ale otevřeně a aktivně naslouchat. Pro splnění kritéria je nutnost projevit klientovi značnou dávku respektu. Toto kritérium se vztahuje k umění účinně komunikovat. Jedná se především schopnost, kdy je sociální pracovník v rozhovoru s klientem schopen brát v úvahu to, že klient vyjadřuje něco, co v pracovníkovi vyvolává nesouhlas. Pokud se profesionálovi nelíbí klientovo hodnocení nebo odlišný názor, nezačne klienta poučovat či snižovat ale připomene mu cíle, kterých chce dosáhnout. Tento postup pracovníkovi pomůže lépe přijímat klientovy názory a dokáže unést odlišnosti v názorech a udržet tak pracovní vtaž. Umění uvědomit si shodné a odlišné názory je předpokladem pro udržení kvalitního kontaktu i přes nesouhlas s určitými názory klienta. Pouze při udržení dobrého kontaktu může být sociální

pracovník klientovi užitečný. Jako důkaz může posloužit video nebo písemný záznam z rozhovoru.

Umění poskytovat přiměřený prostor pro vyjasnění a vyjádření názorů a cílů klientů je dalším kritériem, jehož obtížnost je vyšší v krizové situaci i v časovém stresu. Jedná se o kritérium, které je dané mírou tolerance a respektu vůči klientovi. Za přiměřený prostor je považován celkový čas, který je vymezen na rozhovor ale i připuštění toho, že klient má své názory, které by měl vyjádřit a vysvětlit a sociální pracovník mu to vhodným způsobem umožní. Nástrojem k této dovednosti je aktivní naslouchání. Dalším charakteristickým znakem je umět klientovi pomoc zformulovat názor, nabídnout mu další způsoby vyjádření a to tak, aniž by je pracovník klientovi vnutil. Kompetence je velice závislá na schopnostech dobře naslouchat a empatie. Pokud nejsou tyto dovednosti dobře vypěstovány, pracovník klientem manipuluje ve prospěch vlastního názoru. Je třeba vyšetřit a zjistit motivy klienta a prohloubit s ním kontakt. Pracovník nemůže klienta doprovázet, když neví, kam chce jít. Domluva mezi pracovníkem a klientem je projev respektu. Je třeba také vyjasnit názory těch, kteří klienta za pracovníkem posílají ale také dalších osob, které se budou na řešení podílet. Důkazem tohoto kritéria je video, popis situace či záznam rozhovoru.

Pátým, ne příliš užívaným kritériem, je usnadnění komunikace mezi klienty, organizacemi a širším společenstvím. Sociální pracovník společně s klientem propracovává cestu k tomu, aby odstranili případné překážky v komunikaci s dalšími lidmi. Může se jednat o usnadnění komunikace, kdy sociální pracovník reflektuje, parafrázuje, zapisuje a shrnuje vše co je k usnadnění potřeba. Jako důkaz lze uvést popis situace ale i video.

Následujícím, dosti obtížným kritériem, je umění klienta motivovat pro překonávání překážek v dosahování vlastních cílů a hodnot. V tomto kritériu jde především o komunikační dovednost, která je založena na dotazování, shrnování, pojmenování a dávání pozitivní zpětné vazby. Je společná s kritériem, kdy se zajímáme o klientovi cíle, hodnoty a vytváříme prostor, ve kterém se mohou vyjádřit. Pokud klient bude cítit z pracovníka respekt vůči jeho zájmům a přáním, bude klient motivován ke spolupráci. Pokud klient nemá motivaci je s ním těžké pracovat. Z počátku práce je každý klient blokován určitou nejistotou či nedůvěrou. Motivaci může sociální pracovník posilovat zdůrazněním, že se jedná o podporu v dosahování hodnot a cílů klienta, nikoliv sociálního pracovníka. Motivace a cíle klienta lze zjistit dotazováním a povzbuzováním. Stejně tak můžeme objevit překážky v dosažení klientových cílů, jeho obavy, nejistoty ale také schopnosti, silné stránky, zkušenosti, zdroje podpory atd. Pokud sociální pracovník odhalí klientovy silné stránky a zdroje pomoci, motivuje ho pro překonání překážek, které mu stojí v cestě. Kritérium

motivace pro překonání překážet je významné, protože umožňuje vytvoření pracovního vztahu a tzv. připojení ke klientovi. Selhávání klienta nejčastěji pochází nedostatku sebedůvěry a disciplíny a neuvědoměním si souvislostí mezi svými cíli a jednáním. Sociální pracovník může pracovat s cíli klienta tak, aby se v nich dalo rozeznat to, co je pro klienta přínosné a nemůže ublížit jemu ani jeho okolí a aspekty, které vedou do slepé uličky. Součástí podpory klienta je také umění rozeznat to, co od klienta očekává jeho okolí. Tato očekávání by měl klient znát, aby se mohl rozhodovat reálně a řešit vzniklé překážky. Důkazem může být záznam z rozhovoru.

Posledním kritériem, jehož obtížnost závisí na práci s tématy klienta, je udržování pracovních vztahů s klientem včetně jeho okolí v procesu změny a získávání a poskytování přiměřené zpětné vazby. V případech, kde sociální pracovník vykonává spíše kontrolu než pomoc, je udržení pracovního vztahu s klientem obtížné. Nástrojem udržení kontaktu s klientem je dovednost dávání a přijímání zpětné vazby. Profesionál tuto dovednost může získat tréninkem. Jednou z nejtěžších činností této dovednosti je dávání a přijímání negativní zpětné vazby. Kritérium zahrnuje také snižování napětí, vyjasňování nedorozumění apod. ale současně se týká podávání zpětné vazby klientovu okolí včetně udržení pracovního s okolím. Jako důkaz může posloužit zpráva nebo výpis z dokumentace.

2.5.2 Kompetence orientovat se a plánovat postup

„Definice: Ve spolupráci s klienty, jejich pečovateli a jinými odborníky získává přehled o jejich současných i potenciálních potřebách i zdrojích a společně plánuje postupy, reagující na zjištěnou nouzi a ohrožení. Dovede stanovit rizikové faktory a meze spolupráce.“
(Havrdová, 1999, s 60)

Tato kompetence se nejvíce přibližuje k tomu, co někdy bývá označováno jako stanovení diagnózy. Nejde jen o získávání přehledu o potřebách klienta ale také o jeho problémech. Pokud sociální pracovník svou práci vidí jako proces interakcí mezi ním, klientem a jeho okolím, směřující k lepšímu využití nejrůznějších možností, tím bude klást větší důraz na zjištění toho, co je třeba změnit a co je možné změnit. Součástí je i umění rozeznat, co již možné není, tedy rozeznání rizik. K tomu slouží tzv. SWOT analýza, neboli analýza silných stránek (strength), analýza slabých stránek (weekness), analýza příležitostí (opportunities) a analýza ohrožení (threats). Znalost těchto činitelů umožňuje profesionálovi se zaměřit na to, kudy povede další cesta. Problém je tedy chápán jako něco, co klient případně jeho okolí pocítuje a označuje jako to, co je nevyhovující, nefungující a má se změnit. Podstatnou částí je pojmenování si problému, aby bylo jasně patrné, odkud by měl

sociální pracovník začít se svou prací a kam by měla směřovat. V ideálním případě se na takovém rozhodnutí účastní i klientovo okolí, se kterým lze společně nacházet silné stránky a příležitosti, jenž by mohly podpořit změnu. Sociální pracovník nežije v kůži klientů a o mnohých věcech neví, proto nemůže udělat diagnózu sám. Proto potřebuje spolupráci klienta i jeho okolí.

Prvním kritériem, jehož obtížnost závisí na rozsahu a hloubce klientova řešeného problému je umění orientovat se v potřebách a možnostech klienta i jejich rodin ve vztahu na okolí. Jedná se o kritérium, které lze jinými slovy nazvat diagnózou rodinného systému a o vypracování rodinné zakázky. Důležitou částí vyšetření je poznání vzájemných vztahů mezi členy rodiny, díle jejich motivy, cíle, očekávání a možnosti. Pro splnění kritéria nestačí, aby se jedna sociální pracovnice zeptala druhé, jak se rodina má, co je u ní nového atd. Je třeba vyšetřit všechny členy rodiny a podle potřeb i další zdroje. Nemusí se jednat jen o rodinu ale i například o skupinu. Aplikace kritéria je závislá na tom, kdo je klientem. Vyšetření se téměř nikdy neorientuje jen na jednotlivce ale na i na jeho okolí. Důkazem o splnění kritéria jsou záznamy z vyšetření či kazuistiky.

Obtížnost druhého kritéria závisí na případě. Jedná se o orientaci v legislativních, společenských, organizačních podmínkách a možnostech, které působí v dané situaci. Sociální pracovník musí mít rozsáhlé obecné znalosti zákonů, sociální politiky, aktuálních trendů společnosti, systému státních a nestátních služeb. Součástí jsou také specifické informace, které si profesionál doplňuje v závislosti konkrétních potřeb klienta. Plnění kritéria podléhá druhu sociální práce, kterou se profesionál zabývá. Může se jednat o znalost norem, které se týkají povinné mlčenlivosti, ohlášení trestných činů, zneužívání svěřené osoby apod. Jako důkaz může posloužit vyjmenování relevantních zákonů, vyhlášek a nařízení či uvedení načtené literatury.

Sběr a zpracování informací z různých zdrojů je dalším kritériem, jehož obtížnost závisí na délce případu a citlivosti tématu. Celkový přehled na možnostech, které obsahuje určitá situace, může pracovník získat díky různým pohledům. Tyto pohledy lze získat z výpovědí různých osob z okolí klienta ale i z písemných materiálů. Pomocí dobře položené otázky, klient sám může jmenovat lidi případně instituce, které by pracovníkovi mohli podat potřebné informace. Sběr informací, tímto způsobem, může být vytvářením podpůrné sítě pro klienta. Důkazem může být záznam případně kopie sebraných informací.

Čtvrtým, velmi zřídka uplatňovaným kritériem je zvažování možnosti působení a změny spolu s klientem a jeho okolím. Zaangažovat okolí do řešení problému, znamená, že sociální pracovník uvažuje společně s klienty a jeho okolím. Do angažovanosti dále můžeme

zahrnout přicházení s novými možnostmi, podněcování klienta i jeho okolí aby přicházeli s novými nápady, odměňování a společné zvažování pořadí a důležitosti jednotlivých variant. V praxi se jedná o obtížné kritérium, protože převažuje sklon zvažovat možnosti bez klientů tzv. o nich bez nich. Tento způsob sociální práce ztěžuje, aby se klient připojil k vybraným možnostem a ztotožnil se s nimi. Je mu dáno najevo, že není tolik respektován a promrhají se tak šance, které ho vtahují do aktivní účasti na řešení svého problému. Tento zvyk může být výsledkem ne příliš velké informovanosti nebo tvořivosti sociálního pracovníka. Pokud je klient se svým okolím zapojen do řešení, může se objevit mnohem více variant možných řešení. Jako důkaz lze uvést zvažované možnosti ve zprávě či používané otázky a možnosti, které pracovník klientovi nabídl.

Pátým, ne příliš často uplatňovaným kritériem, je umění rozeznávat rizikové faktory a stanovit meze. Za jednu z nejdůležitějších vlastností sociálního pracovníka je považována schopnost snášet nejistotu a stále se otvírat klientovi. Pouze sociální pracovník s těmito vlastnostmi si bude vždy vědom rizik, která s sebou nesou různé varianty řešení a přesto je schopen přijmout odpovědnost za stanovení mezí. Kritérium závisí do značné míry na oblasti sociální práce. Např. u streetworkerů, jenž se zaměřují na drogovou scénu, je důležité rozeznávat rizika a stanovit meze. Pokud svou odbornost sociální pracovník zvyšuje, tím je jeho schopnost rozlišovat jemnější a rozhodnutí v dané situaci účinnější. S rozeznáním mezí souvisí umění rozeznat vlastní meze v pomoci, navazováním kontaktu s klientem, komunikaci atd. Důkazem tohoto kritéria jsou záznamy ze supervize, referáty, eseje či zprávy o řešené situaci.

Šestým kritériem je vedení přiměřené dokumentace. Jedná se o běžné kritérium, které závisí na stylu zavedeném v dané organizaci. Cílem dokumentace je usnadnění zpětného posouzení použitého postupu sociálním pracovníkem ale i jinou osobou. Může být důležitá i pro supervizi nebo sebehodnocení. Sociální pracovník by v něm měl zaznamenávat objektivní informace ale i své postřehy a dojmy. Jako důkaz slouží právě tato dokumentace.

Následujícím kritériem je pomáhat klientům objasňovat cíle, zdroje, možné překážky a navrhnout jim možná řešení. Poté, kdy má klient možnost vyjádřit a vyjasnit své cíle je sociálním pracovníkem motivován k překonávání překážek, jenž mu brání v dosahování cílů. Zároveň společně zvažují různé možnosti změny a působení. Následně jsou cíle znovu, ale tentokrát konkrétně a přesně, formulovány i se zdroji a možnostmi jejich dosažení. Ve společném dialogu sociální pracovník cíle klientovi formuluje a objasňuje, za žádných okolností mu je nevnucuje. Jedná se o tzv. přehlednou mapu cest, jak dojít cíle. Tato mapa pomáhá klientovi i pracovníkovi pěkně vidět a pochopit všechny možné souvislosti. Zároveň

by měla respektovat všechny klientovy motivy a cíle maximálním možným způsobem. Obsah mapy by měl také zahrnovat rozeznání rizik a stanovení mezí a přehled překážek, které mohou stát v cestě. Toto kritérium je časově i energeticky náročné a vyžaduje pečlivost sociálního pracovníka. Jde především o posílení soběstačnosti a sebedůvěry klienta a budování dobrého vztahu mezi ním a sociálním pracovníkem. Jako důkaz lze předložit zpráva pracovníka, klienta či pozorovatele.

Umění vést klienta k porozumění důsledků různých rozhodnutí, která učinil, je osmým kritériem, které navazuje na předchozí. Vše co bylo řečeno v sedmém kritériu, platí i v tomto. Hlavním bodem je neuchýlit se k nepřátelskému extrému tedy nenechat klienta koupat se ve vlastní šťávě. Je mnoho klientů, kteří nemají dostatek znalostí, představivosti a nedokáží domyslet věci do konce. Profesionál by měl klienty vždy respektovat a zvolit si cestu, která je posílí v odpovědnosti a schopnosti se rozhodovat. Sociální pracovník spolu s klientem projde všechny možnosti, které by on sám zamítl. Tímto způsobem se zvyšuje šance, že se klient nebude stále vracet k možnostem řešení, která již jednou zamítl a identifikuje se se zvolenou alternativou. Důkazem může být záznam rozhovoru nebo zpráva o pozorování.

Posledním kritériem je umět dohodnout plán a rozdělit úkoly k dosažení změny. Jedná se o kritérium, jehož význam stoupá u dlouhodobé spolupráce ale i ve spolupráci, na které se podílí více stran. Plán může plnit několik funkcí. První z nich je opora paměti sociálního pracovníka. Paměť profesionála může někdy zradit a vymažou se z ní ty části dohody, které ho méně zajímali, případně byli obtížnější. Má-li pak takový záznam při ruce, snáze dokáže vyřešit spory a nedorozumění, ke kterým může dojít. Plán lze také označit jako symbol úspěšného nalezení cesty k řešení, protože toto nalezení řešení může někdy trvat dlouhou a trnitou cestu vyjednávání, ujasňování a neustálém doplňování informací. Sloužit může také jako pomůcka, díky které pracovník seznamuje další účastníky procesu změny, kteří se na tvorbě přímo neúčastnili. Plán, který je dobře prodiskutovaný vede k ujasnění mnoha drobností, na kterých se může řešení zastavit. Jedná se o projev úcty k partnerovi dohody, protože obě strany rovnocenně zavazuje ke splnění toho, co je účelem dané dohody. Klient má tak svou část odpovědnosti za výsledek a za své úkoly, kterými se podílí na řešení. Díky plánu klient není vystaven svobodným rozhodnutím sociálního pracovníka.

2.5.3 Kompetence podporovat a pomáhat k soběstačnosti

„Definice: Podporuje příležitosti k tomu, aby lidé mohli použít své vlastní síly a schopnost. Pomáhá jim přebírat zodpovědnost, zabezpečovat svá práva a kontrolovat ohrožující chování.“ (Havrdová, 1999, s 69)

Tato kompetence realizuje etické zásady, jenž jsou obsahem etického kodexu a zároveň jejich překladem do jednotek chování. Etický kodex lze považovat za vyjádření určitého společného hodnotového východiska, který je sdílen a vyznáván sociálními pracovníky. Je potřeba aby se tato východiska realizovala v konkrétních situacích a dovednostech sociálních pracovníků. K tomu je potřeba, aby se sociální pracovníci vyznačovali tvořivostí, angažovaností, konkrétním chováním, které si lze nacvičit a učit. Chování, které je s touto kompetencí spojené je třeba uplatňovat jen v některých situacích. Cílem není, aby ho projevovali vždy ale jen tam, kde bude mít význam.

Prvním kritériem této kompetence je umění poskytovat emoční podporu. Jedná se o kritérium, jehož obtížnost závisí na pracovníkově schopnosti empatického cítění, jeho zkušenostech a osobní zralosti. Pokud se pracovník neumí vžít do klientovy životní situace, jeho trápení a problémů, je pro něj obtížné mu poskytnout podporu. Mnoho sociálních pracovníků upřednostňuje klientův problém řešit, tedy poradit, zařídit něco, než klienta doprovázet v jeho životní situaci, tedy pomáhat nést jeho situaci, emoční podpora atd. Je-li pracovník srozuměn s vlastními pocity a emocemi, je pro něj snadnější přirozeně podpořit klientovo prožívání. Důkazem může být vyjádření klienta, zpráva z pozorování i vlastní záznam rozhovoru.

Druhým kritériem, které není příliš často využívané je pomoc lidem poznávat a vyjadřovat své přednosti, schopnosti a silné stránky. Pro zvládnutí tohoto kritéria je třeba, aby měl profesionál určitý nácvik. Chyba, která je v tomto případě nejčastěji užívána je tzv. obvažování, kdy sociální pracovník klienta chválí a utěšuje bez jakéhokoliv podkladu. Pokud pracovník vidí klienta jen jako nositele problémů, je pro něj těžké mít nějaká očekávání a spatřit na něm kladné stránky. Přednosti klienta se pracovník učí pozorováním a nasloucháním, případně se na ně může i přímo zeptat, pokud s klientem navázal dobrý vztah. Profesionál by měl dbát na aktivní odhalování i malých předností, které klient projevil. Napomáhá to posílení sebeúcty klienta, což je jednou z podmínek toho, aby mohl dorůst do dospělé role a převzít za sebe a svůj život odpovědnost.

Dalším kritériem je umění objasňovat lidem jejich práva a možné způsoby jejich uplatnění. Jde o běžné a často uplatňované kritérium, které je obtížnější tam, kde hrají roli lidská práva. Podstatné je, aby objasnění, které poskytuje sociální pracovník, bylo pro klienta zplnomocňující a posilující. Je důležité rozlišit, kde klient potřebuje podporu a co již zvládne unést sám. Mezi důkazy tohoto kritéria lze zařadit právní dokumenty významné k dané věci.

Následujícím časově náročným a méně často užívaným kritériem je pomoc klientům při rozhodování, přejímání odpovědnosti a uplatnění svých práv. Toto kritérium současně

vyjadřuje úlohu sociálního pracovníka jako osoby, která klienta povzbuzuje a motivuje k převzetí odpovědnosti a obecný zplnomocňující postoj. Jako příklad lze uvést situaci, kdy pracovník vysvětluje romským rodičům, že mají možnost odmítnout umístit své dítě do zvláštní školy. V tomto případě je důležité rodičům přiblížit, jaké důsledky to pro dítě může mít a následně je získat pro to, aby za podporu svého dítěte převzali odpovědnost na sebe. Vysvětlení samo nestačí. Důkazem kritéria může být zpráva či výroky účastníků, které by měly ukazovat postupnou aktivizaci klienta včetně jeho okolí.

Pátým kritériem je podporování získání a rozšíření informací, dovedností a schopností, jenž dokáží posílit soběstačnost klienta. Jedná se o obtížné kritérium především u osob výbušných, s mentálním postižením, duševním onemocněním atd. Kritérium zahrnuje schopnost pracovníka správného rozpoznání toho, co klient nového potřebuje znát, případně co by se měl naučit a následně ho povzbudit a prostředkovat mu to. Mezi důkazy lze zařadit záznam celého postupu včetně klientova produktu, který dokazuje výsledky tohoto kritéria.

Dalším kritériem je umění pracovníka přímo vystoupit v zájmu klienta, obhájit a vysvětlit jeho oprávněné zájmy. Jde o kritérium, které je v praxi celkem běžné užívané. Pro profesionála je někdy obtížné rozhodnout, kdy klienta povzbudit aby jednal sám za sebe a kdy vystupovat za něj. Na tomto rozhodnutí by se klient měl zapojit co možná nejvíce. Obtížné je také pro pracovníka vystupovat za klienta tak, jak si přeje namísto toho, jakou představu má pracovník. Jako důkaz může posloužit záznam ze situace včetně záznamu z rozhovoru s klientem.

Sedmým kritériem, které je velmi obtížné je zvažování práva lidí přebírat na sebe riziko poškození. Předpokladem zvládnutí tohoto kritéria je postoj pracovníka, který je respektující, otevřený a zvládne unést nejistotu. Zvažování s sebou nese mnoho etických a odborných hledisek. Důkazem může být rozbor vlastních úvah, argumentů pro a proti, záznamy z porady.

Následujícím kritériem je umění pomáhat klientům vyvíjet větší kontrolu nad chováním, které přímo klienty nebo jeho okolí ohrožuje. Jedná se o vzácně uplatňované kritérium, které lze považovat za mistrovskou schopnost sociálního pracovníka. Při práci se závislými nebo sexuálními devianty je tento přístup na denním pořádku. Méně zřejmé je u konfliktních nebo pasivně agresivních osob. Aplikací kritéria by měla být probace, která je chápána jako alternativa trestu, jenž je odborně vybrána a řízena. Probace by měla klientovi pomoci rozvinout chování, které ho odvrátí od kriminální činnosti. Je důležité, aby profesionál disponoval řadou hlubokých znalostí psychologie, pedagogiky, psychopatologie a terapeutickými metodami a přístupy. Jako důkaz lze uvést část kazuistiky.

Posledním kritériem je umění chápat a respektovat odlišnosti menšin a současně přispívat k odstraňování útlaku a diskriminace. Toto vzácně uplatňované kritérium u nás proniká do povědomí pozvolna. Zatím stále převládá zlehčování nad empatií vůči skupinovým a rasovým odlišnostem a diskriminace menšin. Důkazem kritéria je rozbor situace, zpráva, článek, odborná analýza apod.

2.5.4 Kompetence zasahovat a poskytovat služby

„Definice: Poskytuje nebo zajišťuje přiměřenou úroveň podpory, péče, ochrany a kontroly a zapojuje se do prevence. Podporuje spolupráci mezi jednotlivci, skupinami, komunitami a organizacemi.“ (Havrdová, 1999, s 79)

V této kompetenci jde o zachycení toho, jak sociální pracovník dobře funguje na úrovni systému sociálních služeb za předpokladu, že profesionálně zvládá své řemeslo. Kompetence nám představuje širší pohled na problematiku sociální práce.

Prvním běžným kritériem, jenž se dá realizovat na mnoha úrovních je znalost možností a metod poskytování služeb a intervence. Obtížnost tohoto kritéria závisí na rychlosti pokroku v dané oblasti. Sociální pracovník musí mít rozsáhlé odborné znalosti o metodách sociální práce, o jejích modelech, historii, vývoji, organizačních formách u nás i v zahraničí, o přednostech a nedostacích pro různé skupiny a oblasti pomoci. Je třeba získat praktické poznatky o dostupnosti služeb v konkrétních regionech, a jaké prozatím neexistují. Mezi důkazy můžeme zařadit složenou zkoušku, odbornou práci, kazuistika, článek apod.

Poskytování pomoci a služeb v souladu s dohodnutým postupem je běžné kritérium, ve kterém se posuzuje spolehlivost plnění dohody s klientem, která je vyjádřena v plánu. Jde o zachycení důslednosti a schopnosti realizovat plán, aniž by se obcházel nebo libovolně měnil. Pro sociálního pracovníka je důležitá spolehlivost a důvěryhodnost, díky čemuž dává klientovi oporu. Bez těchto vlastností nelze předpokládat, že práce bude mít nějaký efekt. Důkazem tohoto kritéria může být vyjádření klienta, kolegy ale i záznamy z dokumentace či vlastní komentář.

Dalším běžným kritériem je pravidelné hodnocení měnící se situace, pokroky a účinnost postupu spolu s klienty. Toto kritérium pracovník užívá, pokud je v opakovaném styku s klientem. Součástí kvalifikovaně vypracovaného plánu, by měl být odhad frekvence a délky kontaktu klienta s pracovníkem, který plní funkci pomáhající, kontrolující nebo obojí. Na základě posouzení měnící se situace či získaných zkušeností, právě vyhodnocení umožňuje přizpůsobit své rozhodnutí o dalším možném postupu. Mezi důkaz řadíme výpis s dokumentace nebo záznam z rozhovoru.

Následujícím kritériem, jehož obtížnost závisí na struktuře organizace a fungování sítě v regionu je umění organizace a koordinace poskytování pomoci a služeb z různých zdrojů. Sociální pracovník musí umět diferencovat, jaké služby je schopen nejlépe poskytnout on sám případně jeho organizace a jakou službu lépe poskytne jiná. Je třeba dbát na to, aby klient nebyl přehazován jako horký brambor od jednoho k druhému. Pomoc musí být poskytována v zájmu klienta. Hlavním předpokladem je navázání kvalitních kolegiálních vztahů s dalšími organizacemi. Jako důkaz lze uvést mapu spolupracovníků, záznam případové konference, zprávu o postupu a formách spolupráce atd.

Pátým kritériem je vytváření příznivých okolností pro přijetí služby a adaptaci na ni. Jedná se spíše o intuitivně používané kritérium. Přijmou nebo poskytnou pomoc, bývá stejně těžké. Většinou trpí klientova sebeúcta, protože musí službu přijmout. Sociální pracovník mu zasahuje do soukromí, životního rytmu a návyků. Profesionál klientovi situaci může usnadnit tím, že ho přijímá s respektem, poskytuje mu možnost ventilace jeho pocitů, podává přesné informace o možnostech či omezeních, vysvětluje pravidla apod. Hlavním bodem je umožnit mu maximální míru zachování jeho způsobů života. Jako důkaz lze uvést výpis z provozního řádu, záznam rozhovoru, vyjádření klientů apod.

Dalším kritériem je umění aktivně čelit chování, jenž vytváří riziko a zároveň ohrožuje klienta nebo okolí. Ke schopnostem sociálního pracovníka patří umět rozhodně a kvalifikovaně zasáhnout v případě, pokud hrozí, že klient překročí stanovené meze. Povaha zásahu záleží na druhu organizace a míře rizika. Může se jednat o přivolání policie ale také o podání žaloby. Kritérium není plněno zcela běžně. Organizace by měla mít specifikováno, v jakých kontextech by měl profesionál zasáhnout a zaškolit ho v nich. Krizová intervence by měla být součástí odborné přípravy sociálních pracovníků. Mezi důkazy patří například záznam z dokumentace, zpráva.

Následujícím kritériem je aktivní zapojení se do programů, které pomáhají snižovat sociální riziko, zlepšovat sociální podmínky a rozšiřovat možnosti důstojného života lidí. Sociální práce je činnost, kde jsou pracovníci velmi často ohroženi vyhořením. Jednou z důležitých forem, jak vyhoření zabránit, je prevence. Ta může probíhat formou dalšího vzdělávání a rozšiřování si obzorů, objevování nových způsobů, jak pracovat s klienty atd. Tím, že sociální pracovník začne hledat cesty k prevenci, může posílit svůj pozitivní přístup ke klientům, znovu a lépe si uvědomí reálný život bez patologie či začne vidět více možností, které nebylo možné naplnit. Důkazem může být informace o preventivním programu, referát, článek v časopisu či novinách atd.

Osmým kritériem je pomáhat zvládat konflikt, napětí a stres uživatelům služeb, jejich okolí a pomáhat zlepšovat jejich spolupráci. Obtížnost tohoto kritéria závisí na mnoha faktorech. Může se jednat o práci, která vyžaduje určité dovednosti a znalosti a jindy se může jednat o prostou sociální citlivost. K profesionalitě pracovníka řadíme citlivou reakci na systém, ať už se jedná o příbuzné klienta, spolupracovníky nebo jiné poskytovatele služeb. Je důležité, aby se sociální pracovník vyvaroval manipulace, která znesnadňuje spolupráci a může narušit jejich vztah. Jako důkaz může posloužit rozbor událostí, popis použité metody, pozorování chování členů systému atd.

Posledním kritériem, které není vždy relevantní, je příprava vhodných podmínek pro zdařilé odpuštění při ukončení služby. Obtížnost je závislá na mnoha faktorech, jako je například délka spolupráce, frekvence kontaktu atd. Toto kritérium se vztahuje na ukončení poskytované služby, nikoliv na konec služby pracovníka. Na sociálního pracovníka jsou kladeny předpoklady jako je znalost i citlivost vůči ohrožení, jenž klient právě prožívá, pokud klient získal citovou vazbu k pracovníkovi nebo k poskytované službě. Profesionál by měl rozpoznat příznaky tohoto fenoménu a umět s nimi zacházet.

2.5.5 Kompetence přispívat k práci organizace

„Definice: Pracuje jako odpovědný člen organizace, přispívá k hodnocení a zlepšování její práce a účinnosti služeb pro klienty a efektivně využívá všech zdrojů. Spolupracuje s kolegy.“ (Havrdová, 1999, s 87)

Mezi poznatkovou výbavu sociálního pracovníka lze zařadit to, že sociální práce je formována a většinou i určována organizací, v níž se odehrává. Sociální pracovník je organizací směřován a formován ale současně jí také zpětně utváří.

Mezi kritéria této kompetence řadíme umění rozumět strukturu organizace, jejím cílům a reflektovat pravidla včetně jejího režimu. Jedná se o samozřejmé a tedy snadné kritérium, jehož obtížnost závisí na struktuře v dané organizaci. Přehled může být usnadněn grafickým vyjádřením. Důkazem tohoto kritéria je zhotovený graf struktury řízení, popis pravidel, záznamy ze supervizí či různých seminářích.

Dalším kritériem, které je považováno za samozřejmé a běžné, je jednání pracovníka v souladu s právy klientů, pravidly organizace a etikou sociální práce a také přispívání k dobré pověsti pracoviště a to na základě solidních výsledků. Kritérium obsahuje nevyjádřený předpoklad, tedy že pravidla organizace lze sladit s etikou sociální práce a stejně tak i s právy klientů. Ke splnění kritéria je třeba mít obsáhle znalosti vlastní specializace, sledovat nové trendy, poznatky a legislativu, udržovat kontakt s kolegy apod. Mezi důkazy

patří kazuistiky, jenž zachycují obtížné případy a jejich řešení, vyjádření kolegů i rodiny či zpráva nadřízeného.

Účinná komunikace a spolupráce s kolegy a jinými pracovníky je nezbytnou činností sociální práce. Jedná se o běžné kritérium, jehož obtížnost závisí na náročnosti situace. Tam, kde komunikace nefunguje, jsou omezeny možnosti pomoci klientům. Je třeba zvládat komunikaci s kolegy, která někdy může být obtížná. Dále je potřeba ovládat schopnost komunikovat s pracovníky jiných profesí, s nimiž spolupracujeme při práci s klientem. Vedle základní komunikační vybavenosti je schopnost komunikovat podmíněná speciálními znalostmi prostředí a užívaného jazyka příslušných disciplín.

Následujícím kritériem, které je užíváno zatím jen omezeně, řadíme umění charakterizovat tým, identifikovat v něm vlastní místo a reflektovat vlastní přínos při práci v týmu. Zde existuje předpoklad, že práce probíhá týmově, ačkoliv tomu tak všude není. Sociální pracovník se ovšem může zamýšlet nad vlastním postavením, úkoly v organizaci, dále také nad spoluprací s jinými odděleními či s dalšími specialisty v rámci řešení případu apod. Je zde také kladen důraz na vyjasnění profesionální role ve vztahu k jiným profesím. Důkazy v tomto případě mohou být velice rozmanité, nejčastější jím je však písemný rozbor.

Dalším kritériem je podílení se na kritickém hodnocení práce organizace a přispívání ke zlepšení její kultury, přiměřenosti poskytovaných služeb a právům klientů. Jedná se o velmi zřídka používané kritérium, neboť je obtížné. Organizační kultura je podmínkou pro splnění této kompetence. Ta se může projevat i tím, zda jsou v organizaci zavedeny pravidelné porady a v jakém duchu probíhají. Je také důležité, zda má organizační vedení zájem naslouchat zaměstnancům a promítat jejich zkušenosti a názory do různých forem zlepšení. Mezi důkazy lze zařadit návrh na zlepšení určitého úseku práce, zpráva o splněném výcviku, jenž zlepší péči o klienty či zavedení supervize.

Velmi obtížným kritériem, je znalost dostupných zdrojů organizace, jejich efektivní využití a umět chápat priority. Každá organizace se potýká s různými formami finančního omezení, které ovlivňuje práci. Tato omezení vyžadují kompromisy a flexibilitu ze strany vedení i zaměstnanců. Současně také vyžaduje schopnost tvůrčím způsobem nalézat náhradní formy, které situaci mohou vyřešit. Sociální pracovník by měl mít o těchto aspektech své práce informace, aby na ně mohl konstruktivně reagovat. Při rozdělování dalších úkolů, plánování dovolených, využití nových přístrojů a dalších je důležitá schopnost rozeznat priority ve fungování organizace a slevit z osobních zájmů nebo zájmech svého oddělení. Důkazem může být zpráva o zdrojích organizace včetně jejího zhodnocení, různé návrhy na zlepšení případně zpráva nadřízeného o přínosu pracovníka.

Posledním. Zřídka aplikovaným kritériem, je umění vytvářet podmínky pro získání zpětné vazby, chodu organizace a o vlastní práci od klientů a kolegů a navrhnout konstruktivní změny. Toto kritérium klade důraz na aktivní přístup k získávání podkladů pro zlepšení práce. Zahrnujeme sem například schopnost využít výzkumné techniky, jako jsou ankety, dotazníky, rozhovory atd. Mezi důkazy může patřit popis výzkumu a uvedení jeho výsledků

2.5.6 Kompetence odborně růst

„Definice: Je schopen konzultovat a řídit svůj odborný i osobní růst. Je schopen se kvalifikovaně rozhodovat, spolupracovat v síti, dosahovat vytyčených pracovních cílů ve stanoveném čase a přispívat k pozitivním změnám ve svém oboru. (Havrdová, 1999, s 97)

Tato kompetence představuje obecné kvality dobrého zaměstnance či odborníka a ukazuje, jak je vnímá současná západní společnost. Radíme sem i schopnost celoživotního učení, rozhodnost, otevřenost ke spolupráci s druhými, angažovanost v oboru a schopnost si zorganizovat vlastní práci. Existují zde určitá specifická kritéria pro sociálního pracovníka.

Mezi tato kritéria radíme nutnost odborníka sledovat vývoj zákonodárství v sociální oblasti a doplňovat své znalosti a dovednosti v sociální práci. Jedná se o velmi běžné kritérium, jeho uplatnění závisí na povaze instituce. Pro kvalifikovanou pomoc klientům je většinou znalost legislativy nezbytná pro většinu sociálních pracovníků. Nelze soustavně sledovat veškeré změny, ale odborník by se měl zaměřovat především na ty, které se specificky týkají jeho vlastní práce. Toto kritérium zdůrazňuje také seznamování s novými metodami a rozšiřování odborných dovedností a znalostí jako součást profesionální role. Důkazem toho pak mohou být různé doklady o úspěšném složení provedených zkoušek, informace o legislativních změnách, články v odborných časopisech nebo vlastní portfolio.

Dalším kritériem, kterým by se měl sociální pracovník řídit, je využívání kontaktů a výměny zkušeností s dalšími odborníky na seminářích a vzdělávacích kurzech k získání a prohloubení informací, které jsou vhodné k jeho oboru. Obtížnost kurzu závisí na organizaci a finančních zdrojích, které jsou vyčleněny pro tento účel. Toto kritérium povzbuzuje pracovníky k účasti na kurzech.

Následujícím kritériem je umění kriticky hodnotit vlastní rozvoj ve spolupráci s druhými a dále se učit. Užívá se tam, kde se provádí supervize nebo neformální týmová spolupráce a podpora. Supervize pak může být vykonána přímo na pracovišti nebo mimo něj. Důkazem tohoto kritéria je pak například záznam ze supervize.

Sociální pracovník by měl také umět reflektovat osobní stresy, jejich příčiny, projevy a emočně se vyladit. Ať sociální pracovník chce, či ne, tuto stránku své role musí rozvíjet, jinak by se mohlo stát, že se rychle zhroutí nebo přímo vyhoří. Není ovšem běžné, aby tato stránka byla rozvíjena vědomě a systematicky, jako součást profesionality. Součástí organizační kultury je péče o pracovníky. Tato péče by měla vést tomu, aby byl pracovník schopen vlastní reflexe a vyladění. Důkazem o tomto kritériu nabízí například rozhovor vlastních způsobů k lepšímu vyladění a příklad, kdy tento způsob využil v praxi.

Dalším kritériem, které by měl sociální pracovník umět je identifikovat předsudky a stereotypy, jak u sebe, tak u druhých. Jedná se o předsudky a stereotypy, které negativně působí na práci s klienty. Sociální pracovník by je měl pomáhat překonávat. Jedná se o nejnáročnější kritérium. Abychom byli schopni identifikovat vlastní předsudky, je zpravidla třeba, abychom měli nějakou mimořádnou zkušenost nebo velmi laskavou a trpělivou pomoc od druhých. O velmi silných předsudcích zpravidla nemáme ani trošku pochybnost a jsou pro nás neviditelné. To je jedním z důvodů, proč je účinnější týmová práce než práce individuální. Důkazem tohoto kritéria může být zachycení situace, ve které došlo k reflexi.

Umět si zorganizovat vlastní práci a dosáhnout cíle, který si vytyčili ve stanoveném čase je dalším kritériem. Jedná se o zcela běžné kritérium, které se může projevit i ve schopnosti rozvrhnout si rozhovor s klientem v rámci času, který s ním máme k dispozici. Je třeba si na samotném začátku rozhovoru ujasnit, kolik času na klienta máme a ke konci ho upozornit, že brzy budeme končit. Lze sem zařadit i schopnost rozeznat, co je ve stanoveném čase možné. Je třeba rozeznat, která témata se dají zvládnout a nepouštět se do těch, která nemůžeme stihnout. Práce s časem je zásadní podmínkou pro dobrou spolupráci, kterou lze trénovat již od dětství ale i období studia, kdy se formují pracovní návyky. Toto kritérium si lze osvojit i později ale za cenu mnohem většího úsilí.

Sociální pracovník by měl se svými kolegy sdílet profesionální nejistoty a rozeznávat teoretické souvislosti zahrnující i mnohostrannost možných řešení. Tímto velmi obtížným kritériem je také umění vyvažovat práva, potřeby a možnosti. Zde platí, že čím více má pracovník znalostí, tím více rovin a variant řešení si uvědomuje. Přestože mu to komplikuje život a zvyšuje pocit nejistoty, také zvyšuje schopnost rozlišovat a šanci, že nalezte s klientem a kolegy co možná nejvhodnější postup ze všech možných variant. Tím, že pracovníci sdílejí své nejistoty, vytváří prostor pro hledání cesty. Mezi rizika profesionality patří oddalování a neschopnost rozhodnout. K posílení této kompetence je pak důležitá kvalitní supervize, či kazuistické semináře, kurzy nebo prosté sdílení se spolupracovníky.

Následujícím obtížným kritériem je umění rozeznávat, kdo a v jakém čase musí rozhodnout, identifikovat rizika, která jsou spojená s alternativami a schopnost přijmout zodpovědnost za vlastní rozhodnutí. Kritérium je závislé na profesionálních zkušenostech ale i zkušenostech zaměstnance. Stejně jako přecházející kritéria i toto předpokládá na jedné straně velké znalosti a schopnost rozlišovat a na druhé straně umět přijmout rizika a zodpovědnost. Pokud odborníkovi chybí větší znalosti, může se rozhodnout rychle, povrchně a s velkou jistotou si nést přesvědčení o své odbornosti.

Běžným kritériem je tvořivé využití příležitosti k dosažení pozitivních změn a hledání nových řešení. Tento postoj se velice rychle ztrácí v případě syndromu vyhoření. Jeho ztrátu lze považovat za varovný signál, který nám říká, že budeme potřebovat delší dovolenou, vzdělávací kurz nebo změnu týkající se práce či soukromého života. Informace o plnění kritéria by se měly co nejvíce rozhlášovat do světa a zviditelnit je. Tedy vozit na semináře, psát o nich do časopisů, vyprávět na setkáních s kolegy.

Posledním kritériem je vytvářet a udržovat pracovní vztahy s jednotlivci, organizacemi, odborníky a dobrovolníky. Součástí je také spolupráce s nimi respektování jejich odlišných pohledů. Apeluje na rozvoj komunitního přístupu v sociální práci. Existuje mnoho sociálních problémů, na jejichž řešení nestačí jen jeden člověk nebo organizace. Aby nastala nějaká změna a mohlo se s problémem pohnout, je třeba do procesu zapojit mnoho různých sil. Každá ze sil, má jiný pohled na věc mohou nabídnout jiné řešení situace. Sociální pracovník se pak snaží pochopit povahu těchto odlišných pohledů a objevit, v čem by mohl být společný zájem. Každý z účastníků může mít jiný podíl na řešení věci. Sociální pracovník může uplatnit své kompetence a přispět ke změně.

3 Shrnutí teoretické části

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol, které mají své podkapitoly. Hlavním cílem těchto kapitol je přiblížit náhradní rodinnou péči, do které spadá pěstounská péče a popis náplně činnosti a kompetencí sociálních pracovníků zabývajících se právě pěstounskou péčí.

V první kapitole jsem se zaměřila na druhy náhradní rodinné péče, která je rozdělena na ústavní a rodinnou. Obě tyto složky jsem stručně popsala a charakterizovala. Dále jsem se o něco více zaměřila na pěstounskou péči, kterou jsem dále rozčlenila na příbuzenskou pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Ve druhé kapitole jsem se již věnovala činnostem a náplní práce sociálních pracovníků. V úvodu jsem zmínila legislativní úpravu, podle které se sociální pracovníci řídí a dalších dokumentů vztahujících se k rodinám a dětem. Následuje výčet a popis každodenních činností, kteří sociální pracovníci v průběhu své práce vykonávají. Je vidět, že se jedná o spoustu úkolů, které bývají někdy obtížné. V této kapitole je také uvedeno, jaké role pěstouni zastávají. Jsou zde popsána práva a povinnosti osob, které mají dítě nebo děti v pěstounské péči. Další kapitolou, kterou jsem pokládala za nutné zmínit v bakalářské práci, jsou předpoklady pro výkon sociální práce. Jedná se o tzv. podmínky, které jsou dané zákonem a které by měl sociální pracovník splňovat pro výkon této práce. Na závěr je výčet a popis šesti základních kompetencí sociálních pracovníků. Pro poskytování správné a kvalitní sociální práce by sociální pracovník měl všechny tyto kompetence zvládat naplnit.

Praktická část

4 Výzkumné šetření

Praktická část bakalářské práce se zabývá výzkumem, ve kterém se snažím zjistit, jak vnímají práci s pěstounskými rodinami samotní sociální pracovníci. Praktická část této bakalářské práce byla realizována ve spolupráci s Městským úřadem Mělník, kde jsem měla možnost vykonávat praxi a RC Routa v Čelákovících.

V této části se čtenář může seznámit s hlavním a dílčím cílem výzkumu, zvolenou metodou výzkumu, charakteristikou vzorku zkoumaných respondentů a průběhem výzkumného šetření. V závěru práce jsou analyzována získaná data a vyhodnocení závěrů.

4.1 Hlavní cíl výzkumného šetření a dílčí cíle

Hlavním cílem praktické části je zjistit, jaký mají postoj sociální pracovníci k pěstounské péči. Hlavní cíl je rozdělen do několika dílčích cílů:

Dílčí cíl 1 – Zjistit, zda má dle sociálních pracovníků pěstounská péče smysl.

Dílčí cíl 2 – Zjistit, jaký má pěstounská péče význam.

Dílčí cíl 3 – Zjistit, co je dle sociálních pracovníků na pěstounské péči dobré.

Dílčí cíl 4 – Zjistit, zda sociální pracovníci spatřují v pěstounské péči nějaké nedostatky.

Výzkumné šetření praktické části práce vychází z osobních výpovědí sociálních pracovníků, kteří pracují s pěstounskými rodinami. Zaměřuje se na zjištění pohledu sociálních pracovníků na pěstounskou péči.

Transformace hlavního výzkumného cíle do hlavní výzkumné otázky:

Jaký postoj mají samotní sociální pracovníci na pěstounskou péči?

Transformace dílčích výzkumných cílů do dílčích výzkumných otázek (DVO):

DVO 1: Má dle Vašeho názoru pěstounská péče smysl?

DVO 2: Jaký má pěstounská péče význam pro Vás?

DVO 3: Co je dle Vašeho názoru na pěstounské péči dobré?

DVO 4: Má dle Vašeho názoru pěstounská péče nějaké nedostatky? Pokud ano, jaké?

4.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Hlavní cíl: Zjistit postoj sociálních pracovníků k pěstounské péči.

DVO 1: Zjistit, zda má dle sociálních pracovníků pěstounská péče smysl.

Tazatelské otázky:

- a) Co Vás přivedlo k práci s pěstounskými rodinami?
- b) Má dle Vašeho názoru pěstounská péče smysl?
- c) Naplňuje Vás tato práce?
- d) Chcete tuto práci vykonávat i nadále?

DVO 2: Zjistit, jaký má pěstounská péče význam.

Tazatelské otázky:

- a) Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro děti?
- b) Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro pěstouny?
- c) Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro biologické rodiče?
- d) Jaký význam má pro Vás?

DVO 3: Zjistit, co je dle sociálních pracovníků na pěstounské péči dobré.

Tazatelské otázky:

- a) Co je dle Vašeho názoru na pěstounské péči dobré?
- b) Máte ještě něco, co pokládáte za důležité, ke zkušenostem s pěstounskými rodinami?

DVO 4: Zjistit, zda sociální pracovníci spatřují v pěstounské péči nějaké nedostatky.

Tazatelské otázky:

- a) Má dle Vašeho názoru pěstounská péče nějaké nedostatky? Pokud ano, jaké?
- b) Je něco, co byste v oblasti pěstounské péče změnil/a? Pokud ano, co?
- c) Máte ještě něco, co pokládáte za důležité, ke zkušenostem s pěstounskými rodinami?

4.3 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou část bakalářské práce jsem vybrala kvalitativní metodu sběru dat, která je často využívána k získávání informací jen od omezeného počtu respondentů. Podstatou tohoto výzkumu je sběr dat, které pomáhají objasnit zkoumanou situaci. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“. (Hendl, 2005, s. 50). Zvolenou metodou kvalitativního výzkumu je nahrávaný polostrukturovaný rozhovor s respondenty dle předem připravených otevřených otázek. Tato metoda umožňuje určitou pružnost při získávání informací. Respondenti se mohou ve svém vyprávění volně rozpovídat a odpovědět na více otázek. Lze také získat detailnější popisy a názory zkoumaných osob.

4.4 Realizace výzkumu

Průběh výzkumného šetření měl několik fází. V první fázi výzkumu byl stanoven hlavní cíl, který měl být zjišťován. Dále byla vybrána metoda sběru dat a sestaveny výzkumné otázky.

Samotný výzkum byl realizován ve všech případech pro předběžné domluvě vedoucích sociálních pracovníků organizace a následně dle souhlasu jednotlivých sociálních pracovníků zabývajících se pěstounskou péčí. Tři rozhovory byly uskutečněny na Městském úřadě v Mělníce, další čtyři rozhovory byly získány v RC Routa v Čelákovících. Rozhovory proběhly 16. a 25. května v soukromí kanceláře nebo jednací místnosti. Všichni respondenti byli již ze začátku seznámeni a srozuměni s tématem, obsahem a cílem výzkumu bakalářské práce. Před zahájením rozhovorů jsem si zajistila souhlas na způsobu zaznamenávání odpovědí, tedy nahrávání výpovědí na diktafon. Dále jsem respondenty ujistila, že rozhovor je zcela anonymní a informace budou použity jen pro účely této práce. Všichni respondenti se výzkumného šetření účastnili dobrovolně. Při rozhovorech jsem vycházela z předem připravených tazatelských otázek, které jsem se vždy snažila zformulovat tak, aby jim respondenti porozuměli a byli schopni odpovědět. Na odpověď jsem respondentům nechala tolik času, kolik potřebovali, nijak jsem je časově neomezovala.

V závěrečné fázi byly rozhovory přepsány a následovala jejich analýza a vyhodnocení.

4.5 Charakteristika výzkumného souboru

Účastníky výzkumu byli zvoleni sociální pracovníci, kteří se věnují práci s pěstounskými rodinami. Zaměřila jsem se na Městský úřad v Mělníce a RC Routa v Čelákovících. Empirického šetření se zúčastnilo celkem 7 respondentů, konkrétně šlo o ženy. Všechny respondentky v době konání rozhovoru pracovaly jako sociální pracovnice pěstounské péče. Služebně nejmladší pracovnice se pěstounskou péčí zabývala 3 měsíce, nejstarší pak přes 20 let.

4.6 Charakteristika místa šetření

Výzkumné šetření bylo zaměřeno na sociální pracovníky Městského úřadu v Mělníce a RC Routa v Čelákovících. Tři respondenti byli zaměstnanci Městského úřadu na odboru sociálně-právní ochrany dětí, čtyři respondenti pracují v RC Routa.

Městský úřad je tvořen starostou, místostarosty, tajemníkem a zaměstnanci města, kteří jsou zařazení do městského úřadu. Tajemník je v čele městského úřadu. Pro jednotlivé oblasti činnosti jsou na úřadě zřízeny odbory a oddělení. Místem, kde jsem sbírala informace, byl odbor sociálních věcí a zdravotnictví, který má jedno oddělení a dva úseky. Jedná se o oddělení sociálně-právní ochrany dětí, úsek sociální kurately a úsek terénní sociální práce. Odbor sociálně-právní ochrany dětí zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí, pěstounskou péči a osvojení. Úsek sociální kurately zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí, sociální kuratelu, výchovné problémy dětí a mládeže a prevenci sociálně patologických jevů. Úsek terénní sociální práce zajišťuje terénní sociální práci pro všechny cílové skupiny, sociální poradenství a řeší bezdomovectví a sociální vyloučení. (www.melnik.cz)

Rodinné centrum Routa, o. s. bylo založeno v roce 2008 členkami Mateřského centra Čelákovice, jehož cílem je podpora rodin s dětmi. Sdružení pořádá různé akce pro celé rodiny a snaží se rodičům nabídnout program pro volný čas a seznamovat s dalšími rodinami, které řeší podobné problémy. RC Routa se snaží sladovat pracovní a rodinný život a snaží se prosazovat rovné příležitosti mužů a žen. Svou vzdělávací a informační činnost zaměřují na podporu rodin s dětmi, pozitivního partnerství, rodičovství, otcovství, mezigenerační vztahy a náhradního rodičovství. Činnost RC Routa má podporu města Čelákovice a společně s mateřským centrem se snaží o prohloubení spolupráce s městem v oblasti sociální a rodinné politiky. (www.rc-routa.cz)

4.7 Reflexe rizik

Rizikem kvalitativního výzkumu je možnost zkreslení výpovědí. Respondent může některé informace zatajit, dokreslit nebo odpovědět nepravdivě. Úmyslné zatajení, může být zapříčiněno například ze strachu či nedůvěry v tazatele, neúmyslné například z důvodu neporozumění nebo špatně zformulované otázky.

Malé riziko lze nalézt i na straně organizace v případě, že by odmítla spolupracovat. Pokud by se tak stalo, nezískala bych potřebné informace, ale mohla bych o rozhovory požádat jinou organizaci, ve které pracují sociální pracovníci zabývající se pěstounskou péčí.

5 Výsledky výzkumného šetření

Analýza a vyhodnocení výpovědí všech respondentů, zjistila určitě výsledky, z kterých je dále čerpáno pro zodpovězení hlavního a dílčích cílů práce.

DVO 1: Zjistit, zda má dle sociálních pracovníků pěstounská péče smysl.

Pro zodpovězení DVO 1 byly použity následující tazatelské otázky:

TO 1: Má dle Vašeho názoru pěstounská péče smysl?

TO 2: Naplňuje Vás tato práce?

TO 3: Chcete tuto práci vykonávat i nadále?

TO 1: Má dle Vašeho názoru pěstounská péče smysl?

Všechny respondentky se shodují, že pěstounská péče „rozhodně“ (*úryvek z rozhovoru č. 3*) smysl má, jinak by tuto práci nevykonávaly. U některých je tento názor dán i vlastní zkušeností, kdy samy mají v pěstounské péči cizí dítě. Přestože všechny v pěstounské péči spatřují smysl, některé pracovnice mají malé výhrady. „*Pěstounská péče smysl má ale za určitých podmínek a s ohledem na individuální situaci. U někoho smysl má u někoho ne. Je o takové ano, má ale...*“ (*úryvek z rozhovoru č. 1*). Dále se jim nelíbí malé legislativní rozlišení pěstounské péče příbuzenské a pěstounské péče cizí. Úplně největší smysl má podle několika respondentek pěstounská péče na přechodnou dobu, kdy dítě setrvává v rodině na nezbytně nutnou dobu a poté putuje zpět ke svým biologickým rodičům.

TO 2: Naplňuje Vás tato práce?

Na otázku zda respondentky tato práce naplňuje, odpověděly všechny pracovnice kladně. Jedna respondentka uvedla, že má dokonce zájem se ucházet o vedoucí pozici.

„Naplňuje, práce mě baví, vlastně celej OSPOD mě baví.“ (úryvek z rozhovoru č. 1). Většina respondentek také poukázala na to, že je to těžká a náročná práce ale i přesto ji rády vykonávají. Je to hezká práce, která bývá ovšem často psychicky složitá. Je důležité dodržovat určité hranice, kam až sahá kompetence sociálního pracovníka a kde již začínají kompetence pěstounů a rodičů. Další nutností je udržovat si duševní zdraví a netahat si tzv. případy domů, což některé pracovnice přiznávají, že se jim nedaří. Je proto dobré mít u sebe zkušené kolegy, s kterými se lze vždy poradit. „Určitě. Někdy mě hrozně štve (smích) a hodně vysiluje, když je těch těžkejch příběhů moc ale obecně naplňuje, proto to dělám.“ (úryvek z rozhovoru č. 5).

TO 3: Chcete tuto práci vykonávat i nadále?

Jak tato práce naplňuje sociální pracovníky lze získat i z odpovědí na otázku, zda si dále přejí tuto práci vykonávat. I přes různé kontroly a inspekce, které pracovníkům stěžují práci, se nadále všechny respondentky shodly na tom, že je práce baví a práci s pěstounskými rodinami chtějí vykonávat nadále. „Už jsem v důchodu. Zatím v té práci pracuji, a pokud z nějaké práce do toho důchodu opravdu odejdu, tak to bude z téhle té.“ (úryvek z rozhovoru č. 2).

Shrnutí dílčí otázky č. 1

- Pěstounská péče smysl má i přesto, že se jedná o náročnou práci a není legislativně správně upravena.
- Ve prospěch smyslu této práce mluví také případ, kdy se pracovnice hodlá ucházet o vedoucí pozici pěstounské péče.
- Kdyby tato práce pro sociální pracovníky smysl neměla, práce by je nenaplňovala a na otázku, zda ji chtějí vykonávat i nadále, by odpovědi zněly záporně.

DVO 2: Zjistit, jaký má pěstounská péče význam.

Pro zodpovězení DVO 2 byly použity následující tazatelské otázky:

TO 1: Co Vás přivedlo k práci s pěstounskými rodinami?

TO 2: Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro děti?

TO 3: Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro pěstouny?

TO 4: Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro biologické rodiče?

TO 5: Jaký význam má pro Vás?

TO 1: Co Vás přivedlo k práci s pěstounskými rodinami?

Z výpovědí respondentů na otázku, jak se dostali k pěstounské péči je zřejmé, že se k této práci dostaly různými způsoby. Jedna respondentka uvedla, že jí k práci s pěstounskými rodinami přivedlo přerozdělení práce. Původně se o tuto práci neucházela ale v rámci přerozdělení obvodů zařazena na pěstounskou péči. Nebylo to její výslovné přání. Další respondentky se k této práci dostaly díky přibývajícím práci s pěstounskými rodinami a nedostatkem sociálních pracovníků. Byla jí tedy nabídnuta tato pozice a ony ji přijaly. Několik dalších respondentek k pěstounské péči přivedla vlastní zkušenost. „*No tak to mě přivedla osobní zkušenost, protože ve svém okolí jsem zkrátka měla několik rodin, které měly děti v pěstounské péči, tak jsem se díky tomu začala o tu problematiku zajímat až natolik, že jsem se rozhodla, že se tomu budu i profesně věnovat.*“ (úryvek z rozhovoru č. 4). „*Tak mě osobně k tomu přivedla moje vlastní zkušenost, protože jsem sama pěstounka dvou dětí.*“ (úryvek z rozhovoru č. 5). Některé pracovnice se před touto prací věnovaly psaním různých projektů na společné a vzdělávací pobyty. To bylo přirozeným důsledkem toho, že se tomu začaly věnovat profesionálněji.

TO 2: Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro děti?

„*Na to se strašně špatně odpovídá jednoduše, ale má velký smysl pro děti především v tom, že každé dítě potřebuje vyrůstat v rodině. Tohle je to moje velký přesvědčení.*“ (úryvek z rozhovoru č. 5). Dle odpovědí respondentek vyšlo najevo, že význam pěstounské péče pro děti má především v tom, že se děti neskončí v ústavním zařízení. Děti mají možnost vyrůstat v rodině, kde se mohou naučit dovednosti běžného rodinného prostředí, jako je komunikace, pojem slov máma/táta, pomoc v domácnosti, sebeobslužnost apod. Mají zajištěnou fungující rodinu se všemi klady a zápory. Je zde pro ně někdo, na koho si mohou vytvořit vazbu, konkrétní osobu, která je zde pro ně. Žijí v přítomnosti lidí, od kterých se mohou učit hodnoty a zažít si život v rodině, protože ústavy jim to neumožní. Některé pracovnice se zaměřily na rozdělení významu pěstounské péče pro příbuzenskou a cizí. V pěstounské péči příbuzenské „*děti zůstávají ve své široké biologické rodině, což je důležité pro jejich budování osobní identity. Nejsou tam narušeny citové vazby mezi pěstounem a dítětem.*“ (úryvek z rozhovoru č. 3). Pokud se jedná o pěstounskou péči, kterou vykonávají rodiče rodičů, jsou děti vychovávány ve stejném rodinném modelu jako jejich rodiče, což někdy může být více ke škodě než užitku. Co se týče cizí pěstounské péče „*Děti přicházejí do v uvozovkách normální rodiny, kde mají možnost vidět a zažít a podílet se na fungujícím modelu rodiny*“ (úryvek z rozhovoru č. 6). Díky této péči se podílejí a zažívají fungující model rodiny a účastní se běžného chodu v domácnosti jako např. domácí práce, hospodaření s financemi apod.

TO 3: Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro pěstouny?

V rámci rozhovorů bylo zjištěno, že některé respondentky si myslí, že pěstounskou péčí si někteří pěstouni řeší své osobní problémy. Mají pocit, že primárním důvodem není pomoci dítěti ale sobě. Jde o snahu řešení svých vlastních problémů. Chtějí realizovat sebe sama, něco se jim v životě nepovedlo a teď to chtějí napravit a pomoci někomu jinému. Někteří mají ideály a vize, že chtějí pomoci. *„Mám pocit, že některým jde spíš o řešení sebe sama než o řešení situace dítěte. Prostě si chtějí něco dokázat“ (úryvek z rozhovoru č. 1).* Tři pracovnice uvedly, že význam pro pěstouny spatřují také ve finanční částce, kterou pěstouni dostávají. *„v některých případech můžu říct, že jde i o peníze protože to je opravdu jako zaměstnání.“ (úryvek z rozhovoru č. 2)* Zbytek pracovnic si naopak myslím, že dělat pěstounskou péči pro peníze je hloupost. Ty čerpají především z vlastní zkušenosti, kdy mají samy v pěstounské péči cizí dítě případně děti. Respondentky, které jsou samy pěstovnkami, jako význam uvedly jako význam pro pěstouny pocit, že někomu pomohly a vnitřní osobní růst. Pěstounská péče je něco, co je obohacuje, díky čemu získávají nové zkušenosti a nadhled. Tato práce je často nutí vystupovat ze své komfortní zóny a pracovat na sobě. Svým způsobem se realizují a učí péči o dítě. Postupem času je vidět, že i děti vychovávají rodiče. Je to proces, který hodně ovlivní obě strany. *„Pocit, že dělám dobrou věc, není úplně na každé den, to je tak nad tím vším ale spíš možná fakt v tom, že to to pěstouny může někam v tom osobnostním růstu posouvat.“ (úryvek z rozhovoru č. 5)*

TO 4: Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro biologické rodiče?

Dvě pracovnice, na otázku, jaký si myslí, že má pěstounská péče smysl pro biologické rodiče uvedly, že často je to rodičům jedno. *„Pro většinu to bylo to, že se jen zbavili dětí.“ (úryvek z rozhovoru č. 1).* Myslí si, že je to pro rodiče pohodlné řešení, že se o děti někdo postará. Další sociální pracovnice význam spatřují v tom, že rodiče vědí, že se o dítě někdo postará, dokud si neupraví své podmínky. Jakmile si dají své věci do pořádku, mohou si dítě převzít zpět do své péče. To je velmi cenný význam, pokud rodiče o své děti přišli např. v důsledku nemoci nebo výkonu trestu odnětí svobody. Jiní pěstouni si uvědomují, že nejsou schopni dítěti dopřát kvalitní péči a výchovu, tudíž je lepší když ji převezme někdo jiný. *„U přechodné pěstounské péče si myslím, že může mít jako opravdu obrovský význam pro biologické rodiče. Mam u klientů tu zkušenost, že přechodný pěstoun, když to dělá dobře, tak může pomoc sanovat tu rodinu a jako opravdu může i nahradit teda tu složku hodně chybějící.“ (úryvek z rozhovoru č. 5).* Význam pro biologické rodiče je také spatřován v tom, že jsou zachovány kontakty. Pěstouni vedou děti k tomu, aby se vídaly se svými rodiči, a to jim může pomoci. Dítě má právo vědět, kdo jsou jeho biologičtí rodiče, se setkávat se s nimi

a má právo vědět proč ho dali do pěstounské péče. „*pro ty biologický rodiče to má podle mě ještě další rozměr. Ve chvíli, kdy by dítě měli v ústavu a ve chvíli, kdy by se měli rozhodnout, jestli dají dítě do pěstounské péče, tak biologický rodič, kterému aspoň minimálně na tom dítěti záleží, tak určitě si řekne, fajn, že ho vychovávají v rodině a že není v ústavu, sám bych si to tak pro to dítě přál.*“ (úryvek z rozhovoru č. 7). Významem je i to, že rodiče mají na výběr tuto alternativu před ústavní péčí nebo dát dítě k adopci.

TO 5: Jaký význam má pro Vás?

Na otázku jaký význam má pěstounská péče přímo pro respondenty jsem získala odpovědi vesměs stejné. Všechny pracovnice uvedly, že si díky této práci rozšiřují obzory, pohledy a učí se nové věci. Mohou být součástí tohoto dění a ovlivňovat vývoj a posun jak dítěte, tak i pěstounů, biologické rodiny a nakonec i sebe sama, jakožto sociální pracovnice. I po letech dělají tuto práci rády, protože pro ně určitý význam má. Další významnou částí sociální práce je pro pracovnice radost z dobře vykonané práce. „*Jsem hrozně vděčná, že můžu poznávat jako fakt skvělý lidi, že pěstouni, řada z nich jsou hrozně i jako pro mě obohacující a vidět ty příběhy a radovat se z toho že další dítě má rodinu.*“ (úryvek z rozhovoru č. 5). Význam v této práci je viděn i z poznávání nových a různých lidí, kteří mají chuť pomoci někomu jinému.

Shrnutí dílčí otázky č. 2

- Hlavním významem pěstounské péče je to, že dítě nemusí vyrůstat v ústavu, ale žije v rodině, ve které si zažije model rodiny a získá mnoho zkušeností a dovedností.
- Jako hlavní význam pěstounské péče pro pěstouny je spatřován v potřebě pomoci někomu druhému a současně potřeba něco si dokázat nebo řešit sebe sama.
- Další význam pro pěstouny je také spatřován ve finančním ohodnocení.
- Význam pro biologické rodiče má tato péče v tom, že vědí, že se o dítě někdo postará ať už ve chvíli, kdy se o dítě starat vůbec nechtějí nebo v situaci, kdy se starat chtějí, ale z nějakého důvodu nemohou.
- Pěstounská péče má pro pracovnice význam, protože se k práci dostaly převážně z vlastní zkušenosti a dobrovolně.

- Význam pro sociální pracovníky této práce je také v tom, že si rozšiřují znalosti, zkušenosti a posouvají samy sebe kupředu v profesním i osobním růstu.

DVO 3: Zjistit, co je dle sociálních pracovníků na pěstounské péči dobré.

Pro zodpovězení DVO 3 byly použity následující tazatelské otázky:

TO 1: Co je dle Vašeho názoru na pěstounské péči dobré?

TO 2: Máte ještě něco, co pokládáte za důležité, ke zkušenostem s pěstounskými rodinami?

TO 1: Co je dle Vašeho názoru na pěstounské péči dobré?

Respondentky se ve většině případů shodly, že na pěstounské péči je dobré především to, že se děti naučí model rodiny a mají možnost vyrůstat v rodině. Naučí se komunikovat v rámci rodiny, běžné tradice apod. Považují za důležité, že má dítě poskytnuté zázemí a má pocit, že někam patří. Jsou zde navozeny „normální“ vztahy jako matka a otec. Dítě se díky rodině naučí všechny správné vzory, které v budoucnu bude potřebovat. Žije v bezpečném prostředí, má syceny všechny své potřeby a vyrůstá s nějakou vizí do budoucna. *„Je to v podstatě to, že když rodiče nejsou kompetentní na péči o své dítě, buď oba nebo jeden z nich tak děti neskončí v dětských domovech nebo ústavních zařízeních ale vyrůstají v rodině a smí se do svých rodin vrátit.“* (úryvek z rozhovoru č. 2). Žít v rodině, ať vlastní nebo cizí, je z pohledu všech sociálních pracovníků lepší než vyrůstat v ústavu. *„Tak to je vlastně pořád dokola, že zkrátka děti by neměly vyrůstat v jakémkoliv kolektivním zařízení. Děti patří do rodiny, kde prostě ta rodina jim dá všechno, co do budoucna pro ten život potřebují. Všechny ty vzory správný prostě, protože není přirozený, aby dítě vyrůstalo v jakémkoliv kolektivním zařízení asi takhle.“* (úryvek z rozhovoru č. 4).

TO 2: Máte ještě něco, co pokládáte za důležité, ke zkušenostem s pěstounskými rodinami?

Jedna ze sociálních pracovníků zastává názor, že pěstounství je obohacující zkušenost. Ačkoliv se jedná o náročnou práci, přináší užitek všem zúčastněným stranám v pěstounské péči. Každé dítě má nějaké těžkosti, s kterými se musí vypořádat, jak dítě, tak pěstoun. V závěru je to ale zkušenost, díky které dítě pozná pomoc a podporu druhých a pěstoun získá větší míru empatie a tolerance. *„No myslím si, že prostě pěstounství, i když je to velice náročné tak prostě tu rodinu opravdu nějakým způsobem obohatí a obohatí i ty*

děti třeba biologické, které v té rodině vyrůstají, i když to třeba hned na první pohled tak nevypadá“ (úryvek z rozhovoru č. 4)., Další pracovnice uvedla, že pokládá za vhodné, pokud je sociální pracovnice, která pracuje s pěstounskou rodinou sama osobou pečující o cizí dítě. *„Sama za sebe můžu říct, že ideálního sociálního pracovníka pro pěstouny nebo pro pěstounskou rodinu si představuju tak, že by to byl pěstoun, který už má ty věci za sebou, už nějaké ty děti prostě vychoval, do života je vypravil, zkrátka už to odžil a teď vlastně on může v uvozovkách radit, pomáhat doprovázet protože prostě, podle mě je to takovej ideální profil sociálního pracovníka pro pěstounské rodiny“ (úryvek z rozhovoru č. 7).* Současně ale uznává, že to není podmínkou. Má kolegyně, které nejsou pěstounky a dělají tuto práci skvěle. Vše je především o zkušenostech a osobním nastavení. Dále respondentka uvedla jako pozitivum práce upřímnost a sdílení zkušenosti v rámci sociálních pracovníků vůči rodinám a naopak ale i rodiny vůči sobě navzájem. Je důležité, aby pěstouni sdíleli své zkušenosti s dalšími pěstouny a nebáli se o tom mluvit. Je to něco, co člověku pomáhá v péči o děti.

Shrnutí dílčí otázky č. 3

- Na pěstounské péči je dobré, že je dítě vychováváno v rodině, nikoliv v ústavu, kde má dítě možnost vyrůstat s rodiči, učit se role, hodnoty v rodině, mají pocit bezpečí, pocit, že někam patří, nepřicházejí o svou identitu a své kořeny.
- Jako klad jsou spatřovány obohacující zkušenosti a zážitky, které lze získat jako pěstoun i jako dítě.
- Dobré na pěstounské péči je také sdílení informací mezi pracovníky a klienty ale také v případě, kdy klienti sdílejí informace mezi sebou.

DVO 4: Zjistit, zda sociální pracovníci spatřují v pěstounské péči nějaké nedostatky.

Pro zodpovězení DVO 4 byly použity následující tazatelské otázky:

TO 1: Má dle Vašeho názoru pěstounská péče nějaké nedostatky? Pokud ano, jaké?

TO 2: Je něco, co byste v oblasti pěstounské péče změnil/a? Pokud ano, co?

TO 3: Máte ještě něco, co pokládáte za důležité, ke zkušenostem s pěstounskými rodinami?

TO 1: Má dle Vašeho názoru pěstounská péče nějaké nedostatky? Pokud ano, jaké?

Z výpovědí respondentek vyšlo najevo, že dle jejich názoru pěstounská péče určité nedostatky má. Mezi zásadní nedostatek, na kterém se shodla většina sociálních

pracovnic, uvedly špatnou legislativní úpravu příbuzenské pěstounské péče. Není oddělena od běžné pěstounské péče a všeobecně není dobře nastavena. Klasičtí pěstouni a příbuzenští pěstouni jsou postaveni na stejnou úroveň, právně mají stejné kompetence, jsou za to stejně placení, ale není to férové. *„Zcela zásadní nedostatky má příbuzenská pěstounská péče, která je hozena do jednoho pytle s běžnou pěstounskou péčí a které se nedají srovnávat. Mám na mysli, že profesionální pěstouni k těm dětem přichází jako profesionálové, vzdělaní lidé co jim chtějí pomoci. Příbuzenská péče, třeba babičky dítěte, jsou jen zaměstnanci. Dítě přichází do rodinné struktury, ale jede si dál svoje. Neprobíhá tam to, co by mělo, má jen jídlo a střechu nad hlavou.“* (úryvek z rozhovoru č. 1). Další dvě pracovnice se shodly, že problémem může být menší jistota a menší zakotvenost než když jsou děti v rodině adoptovány. Tam mají veškerá práva jako děti, které se v rodině narodily. Při pěstounské péči hrají roli kořeny a identita, která může být pro dítě hodně znejišťující. Dítě by mělo mít svůj domov, o kterém bude vědět, že je napořád. *„jako řadě pěstounských rodin zůstává pořád taková ta nejistota i pro dítě i pro biologického rodiče i pro pěstouna, na jak to bude dlouho, jestli to bude dál.“* (úryvek z rozhovoru č. 5). Jako nedostatek je i viděn příliš malý počet odborníků zaměřujících se na pomoc pěstounům nebo náhradní rodinné péče všeobecně. Proto je někdy náročné takové odborníky hledat.

TO 2: Je něco, co byste v oblasti pěstounské péče změnil/a? Pokud ano, co?

Všechny respondentky se shodly na tom, že by v oblasti pěstounské péče něco změnily. V několika případech by uvítaly změnu ve finančním ohodnocení příbuzenské pěstounské péče a celkové legislativní úpravě. Připadá jim nedostatečná a špatně ukotvená. *„V případě příbuzenské pěstounské péče nedávat stejné finanční ohodnocení jako u cizí. Zejména je to odměna pěstouna. Ve smyslu příbuzenské péče mi přijde nemorální a neetická.“* (úryvek z rozhovoru č. 1). *„Myslím, že by měl být třeba navýšen příspěvek na daň dítě v pěstounské péči, ale odměna pěstouna podle mě není tak úplně v pořádku.“* (úryvek z rozhovoru č. 2). Další změnu, kterou by respondentky provedly, by byla změna v oblasti procesu přípravy žadatelů, který je příliš zdlouhavý a vysilující. Pěstouni cizí musí projít celým koloběhem administrativy před přidělením dítěte, ale v pěstounské péči příbuzenské to nutné není. Dle názoru respondentek by bylo vhodné změnit nároky na vzdělávání pěstounů. *„Co se týče osob starších 50 let či zdravotně znevýhodněných, bych počtem zákonem požadovaných hodin snížila nebo nepožadovala. Zvyšování si znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče bych nechala třeba formou samostudia.“* (úryvek z rozhovoru č. 3). V neposlední řadě by respondentky rády změnily obecný pohled veřejnosti na pěstouny. Dle jejich názoru není příliš příznivý, protože si většina lidí myslí, že to pěstouni dělají pro

peníze. Uvítaly by, kdyby toto téma bylo více medializované a na „očích.“ *„Bylo by taky fajn, kdyby se změnilo nějak nastavení celkově té společnosti, ten pohled na pěstounskou péči, protože si myslím, jak jsem říkala, že je to taková nedocenená oblast“ (úryvek z rozhovoru č. 7)*

TO 3: Máte ještě něco, co pokládáte za důležité, ke zkušenostem s pěstounskými rodinami?

Jedna pracovnice není spokojena s frekvencí kontrol pěstounských rodin. Dle jejího názoru je nepřiměřená vůči jiným formám náhradní rodinné péče. *„jako doprovázející osoba jsme povinni chodit rodiny navštěvovat každé dva měsíce. 7 z 10 případů, těch rodin, to považuje za zbytečnou buzeraci a za zbytečný dohled. Je pro mě zarážející, že tak intenzivní dohled není třeba u dětí v dětských domovech. Ani v náhradní rodinné péči to není tak často, tam stačí navštívit dítě jednou za 6 měsíců“ (úryvek z rozhovoru č. 1).* Tam kde pěstounská péče probíhá v pořádku je toto nastavení nelogické. Jiná pracovnice vidí problém také v procesu pěstounské péče, kdy byly pěstouni v podstatě „přinuceni“ vzít si sourozeneckou dvojici, tedy dvě děti, místo jednoho, o které měli původně zájem. Pokud si někdo stojí za názorem, že chce jen jedno dítě, neměli by být přemlouvání, ale mělo by se jim vyhovět. I kdyby to měla být sourozenecká skupina. Je lepší počkat a nabídnout jim jiné dítě. *„Myslím si, že by se mělo víc s těmi lidmi mluvit, víc jim říkat co je čeká, co by se mohlo stát, protože teď tady s tím máme docela problém.“ (úryvek z rozhovoru č. 2).* A too má pak negativní vliv jak na pěstouny, tak i na děti. Další pracovnice zastávají názor, že by se o pěstounství mělo více mluvit, protože veřejnost o této problematice nemá příliš velké ponětí. Některé názory veřejnosti jsou zkreslené a neúplné. Také je v současné době příliš málo pěstounů a mnoho dětí, kteří by tuto péči potřebovali. *„Aby se podařilo trošku víc o tom mluvit na venek, aby se nemuseli obhajovat pořád pěstouni před okolím a aby nějakou v uvozovkách prestiž získala jako na veřejnosti a tím třeba aby byl i větší zájem o to...“ (úryvek z rozhovoru č. 5).*

Shrnutí dílčí otázky č. 4

- Za velký nedostatek je považována legislativní úprava pěstounské péče, konkrétně klasické a příbuzenské, která je viděna v několika úrovních:
 - klasická péče je pro osoby, které chtějí skutečně pomoci a jsou na to řádně připravovány oproti příbuzenské, která je vykonávána spíše jen jako zaměstnání,
 - nespravedlivé finanční ohodnocení,

- zdlouhavější a náročnější proces přípravy žadatelů u klasických pěstounů než u pěstounů příbuzenských.
- Mezi nedostatky patří také pocit nejistoty dětí, kdy zpravidla neví, jak dlouho v náhradní rodině zůstanou, zda se vrátí k biologické rodině, případně kdy apod.
- Záporům je také nedostatečný počet odborníků v pěstounské péči.
- Malá informovanost a zkreslený pohled veřejnosti na pěstounskou péči je také považován jako velký nedostatek.

Závěr

Téma své absolventské práce jsem si vybrala proto, že mě práce s dětmi v pěstounských rodinách zajímá od doby, kdy jsem se s ní setkala v rámci své odborné praxe. Je to dle mého názoru zajímavá činnost, která je v současnosti potřebná.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo popsat kompetence a náplň práce sociálních pracovníků, kteří se zabývají pěstounskou péčí. Těmto tématům se věnuje teoretická část, ve které se zabývám druhy náhradní rodinné péče, do které spadá pěstounská péče. Dále je zde popsána legislativní úprava pěstounské péče, každodenní činnosti a kompetence sociálních pracovníků. V této části jsou i zmíněny práva a povinnosti pěstounů.

Cílem praktické části bylo zjistit, jak vnímají práci s pěstounskými rodinami samotní sociální pracovníci. Pro výzkumné šetření jsem využila kvalitativní výzkumnou metodu sběru dat a data jsem následně získala prostřednictvím polostrukturovaného rozvoru. Rozhovory byly provedeny se 3 sociálními pracovníky z městského úřadu v Mělníce a 4 se sociálními pracovníky z RC Routa v Čelákovících. Metodu jsem zvolila proto, že umožňuje získat osobní názory, postoje, zkušenosti a dovoluje respondentům odpovědět dle svých představ a bez omezení. Za další klady považuji možnost položit doplňující otázky v případě, že je něco nejasné nebo narazíme na zajímavé téma vztahující se k problematice. Je zde také možnost se k nějaké otázce vrátit. Díky polostrukturovanému rozhovoru je možné získat mnoho informací, což považuji za klad, na druhou stranu některé mohou být irelevantní, což považuji za zápor. Jako negativum této výzkumné techniky také vnímám odbíhání od tématu.

Jsem přesvědčena, že cíl mé absolventské práce byl splněn. Popsala jsem náplň práce a vysvětlila kompetence pracovníků, kteří každý den pracují s rodiči a dětmi v rámci pěstounské péče. Ze získaných odpovědí jsem zjistila, jak vnímají samotní sociální pracovníci pěstounskou péči. Ta je jimi vnímána jako něco smysluplného a nezbytného pro správnou výchovu v dítěte. Důležitým bodem je, že pro všechny respondentky má osobní smysl a přejí si tuto práci vykonávat i nadále, což vypovídá o smysluplnosti této práce. Ve všeobecném měřítku jí vnímají kladně, ačkoliv se najdou věci, které jsou nevyhovující nebo špatně nastaveny a rády by je změnily. Odpovědi sociálních pracovníků mohou poskytnout široké veřejnosti náhled na to, jaká je pěstounská péče.

Při psaní této práce jsem také vycházela z poznatků ze své praxe na městských úřadech u sociálních pracovníků zabývajících se pěstounskou péčí. Díky těmto informacím jsem získala ucelenější představu o tom, co vše musí takový sociální pracovník pro děti a rodiče dělat. Veškeré informace, které jsem získala, mi pomohly lépe vidět do této

problematiky a seznámit se s prací pěstounských pracovníků. Jsem přesvědčena, že práce sociálních pracovníků je v dnešní době nezbytnou službou, protože se neustále objevují rodiny, které se nemohou z různých důvodů starat o své děti, a to je třeba řešit. Díky kvalitním službám je možné těmto rodinám pomoci a zajistit tak dítěti řádnou výchovu a péči v rodinném prostředí. Můj názor na práci těchto pracovníků je kladný. Vždy, když jsem se setkala se sociálním pracovníkem zabývajícím se pěstounskou péčí, měla jsem pocit, že svou práci dělá kvalitně a na 100 %. Přesto si myslím, že příležitosti pro jejich práci, je nedostatečná legislativní úprava pěstounské péče.

Seznam použité literatury

Monografie

BUBLEOVÁ, Věduna., VÁVROVÁ, Alena., VRÁNOVÁ, Lucie, FRANTÍKOVÁ, Jaa. In: *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. s 49-53. ISBN 978-80-87455-01-2.

GABRIEL, Zbyněk., NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. 144 s, ISBN 978-80-247-1788-3.

HAVRDOVÁ, Zuzana. *Kompetence v praxi sociální práce: metodická příručka pro učitele a supervizory v sociální práci*. Praha: Osmium, 1999. 167 s. ISBN 80-902081-8-5.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk., KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Osvojení a pěstounská péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 2002. 155 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8637-3

MATĚJČEK, Zdeněk., KOLOUCHOVÁ, Jarmila, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 152 s. ISBN: 80-7178-637-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde, 2012. 96 s. ISBN 978-80-8613191-7.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.

PUGNEROVÁ, Michaela., KVINTOVÁ, Jana. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada, 2016. 296 s. ISBN: 978-80-247-5452-9.

RADVANOVÁ, Senta., KOLUCHOVÁ, Jarmila., DUNOVSKÝ, Jiří. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: SPN, 1980. s 132. ISBN neuvedeno.

SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 107 s. ISBN 978-80-7041-069-1.

ZEZULOVA, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Zákony

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., ze dne 3. února 2012 zákon občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89/zneni-20170228>>

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 111. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-35920170228>>

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37. Dostupné z: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>>

Internetové zdroje

Evidence a spisová dokumentace. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_XLEJ8PD9WAJ:files.socialniobor.webno.de.cz/200000030-334b434452/EVIDENCE.doc+&cd=2&hl=cs&ct=clnk&gl=cz

Klasická pěstounská péče: *Podzámčí*. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.podzamci.cz/klasicka-pestounska-pece/ds-1127>

Legislativní podklady pro vzdělávání sociálních pracovníků. *Sociální vzdělávání*. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.socialni-vzdelavani.cz/legislativni-podklady-pro-vzdelavani-socialnich-pracovniku>

O nás. *RC Routa*. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.rc-routa.cz/o-nas/>

Právní úprava náhradní rodinné péče v české republice. *Náhradní rodina: Středisko náhradní rodinné péče*. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_nahr_pee_v_R_2014_web.pdf

Slovník současné češtiny: Povinnost. *Nechybujte: portál o českém jazyce* [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/povinnost?>

Slovník současné češtiny: Právo. *Nechybujte: portál o českém jazyce*. [online]. [cit. 2017-05-03]. Dostupné z: <http://www.nechybujte.cz/slovník-soucasne-cestiny/pr%C3%A1vo?>

Ústavní péče. *Náhradní rodina: Středisko náhradní rodinné péče*. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

Ústavní výchova. *Slovník MPSV*. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: <http://slovník.mpsv.cz/ustavni-vychova.html>

Základní informace. *Mělník*. [online]. [cit. 3. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.melnik.cz/zakladni-informace/ds-1007/p1=1009>

Seznam použitých zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
DVO	dílčí výzkumná otázka
IPOD	individuální plán ochrany dítěte
např.	například
NRP	náhradní rodinná péče
PPPD	pěstounská péče na přechodnou dobu
OSPOD	oddělení sociálně právní ochrany dětí
RC	rodinné centrum
TO	tazatelská otázka
tzn.	to znamená

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Individuální plán ochrany dítěte

Příloha č. 2 – Dohoda o výkonu pěstounské péče

Příloha č. 3 – Polostrukturovaný rozhovor

ZÁZNAM O VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE a jeho rodiny

Identifikační údaje a podrobnosti k dítěti	
(Om/Nom): Identifikační číslo případu	Datum přijetí do péče: Datum zpracování:
Příjmení, jméno:	
Datum narození: Rodné číslo:	Místo narození: Pohlaví:
St. příslušnost/národnost: <i>Případně status pobytu</i>	
Adresa trv. pobytu:	
Adresa faktického pobytu:	
Telefon:	E-mail:
Mateřský jazyk dítěte a rodičů:	
Jiné důležité informace:	

Sourozenci (stejných rodičů) - příjmení, jméno, datum narození a rodné číslo
Sourozenci (rodičů s jinými partnery)
Jiné důležité informace ohledně sourozenců:

Podrobnosti o rodičích	
MATKA - příjmení (rodné), jméno:	
Datum narození:	Rodné číslo:
Adresa:	
Telefon:	E-mail:
Zaměstnání:	
OTEC - příjmení, jméno:	
Datum narození:	Rodné číslo:
Adresa: <i>Pokud je totožná jako u matky neuvádějte.</i>	
Telefon:	E-mail:
Zaměstnání:	
Jiné důležité informace ohledně matky:	
Jiné důležité informace ohledně otce:	
Rodičovská zodpovědnost:	
Podrobnosti o jiných fyzických osobách odpovědných za výchovu, důležité osoby v okolí dítěte	
Příjmení, jméno:	
Datum narození:	Rodné číslo:
Vztah k dítěti:	
Adresa:	
Telefon:	E-mail:
Příjmení, jméno:	
Datum narození:	Rodné číslo:
Vztah k dítěti:	
Adresa:	
Telefon:	E-mail:
Jiné důležité informace:	

Instituce a další odborníci pracující s dítětem	
Praktický lékař:	Kontakt:
Odborný lékař:	Kontakt:
Odborný lékař:	Kontakt:
MŠ/ZŠ/SŠ:	Kontakt:
Instituce:	Kontakt:
Instituce:	Kontakt:
Jiné důležité informace:	

PODROBNÉ VYHODNOCENÍ

situace dítěte a jeho rodiny

Identifikační číslo případu (Om/Nom):	Datum zpracování:
Příjmení a jméno dítěte:	

Důvod vyhodnocování a zpracování IPOD:
Rizikové chování dítěte:
Hodnocení vývojových potřeb dítěte
Zdraví Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Potřeby dítěte:
Učení se/vzdělávání Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Potřeby dítěte:
Emoční vývoj a chování Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Potřeby dítěte:
Rodinná historie, rodinné a sociální vztahy Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Potřeby dítěte:
Identita dítěte, sociální prezentace Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Potřeby dítěte:
Samostatnost a sebeobsluha Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Potřeby dítěte:

Hodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity
Základní péče Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodiče potřebují:
Zajištění bezpečí a ochrany Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodiče potřebují:
Citová vřelost Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodiče potřebují:
Stimulace a podněty Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodiče potřebují:
Vedení a hranice Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodiče potřebují:
Stabilita Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodiče potřebují:

Hodnocení širšího rodinného prostředí
Bydlení Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodina potřebuje:
Zaměstnání Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodina potřebuje:
Finanční situace Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodina potřebuje:
Širší rodina, sociální začlenění rodiny Zdroj informací: Použité metody, nástroje:
Jakou podporu rodina potřebuje:
Komunitní zdroje

Přání dítěte, přání rodiče, ochranné a rizikové faktory:
Přání dítěte: Přání rodiče: Ochranné faktory: Rizikové faktory:

INDIVIDUÁLNÍ PLÁN OCHRANY DÍTĚTE

Identifikační číslo případu (Om/Nom):

Datum zpracování:

Příjmení a jméno:

Cíle (co se má změnit, čeho má být dosaženo)	Plánované kroky a opatření (jak bude opatření zrealizováno)	Odpovědné osoby (kdo zodpovídá za realizaci)	Termín (do kdy)
--	---	--	-----------------

1			
----------	--	--	--

2			
----------	--	--	--

3			
----------	--	--	--

4			
----------	--	--	--

5			
----------	--	--	--

6			
----------	--	--	--

Termín stanovený pro přehodnocení plánu:	
---	--

Jméno, příjmení, funkce pracovníka:	Podpis:
Matka seznámena:	
Datum	Podpis:
Další osoby, které byly s IPOD seznámeny:	Podpis:

Příloha č. 2 : Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče

Městský úřad

se sídlem:

zastoupený:, vedoucí odboru sociálních věcí a zdravotnictví

(dále jen „OSPOD“)

a

Paní:

trvale bytem:

fakticky bytem:

(dále jen „osoba pečující“)

uzavírají tuto

d o h o d u

o výkonu pěstounské péče podle § 47b zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“).

Článek I.

Postavení smluvních stran

1. Osobě pečující byl na základě usnesení soudu ze dne, č.j. (právní moc ze dne) svěřen do pěstounské péče nezletilý, nar.

2. Touto dohodou se upravují podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností osoby pečující při péči o svěřené dítě a práv a povinností OSPOD.

3. Přílohu dohody tvoří individuální plán ochrany dítěte (dále jen „individuální plán“) Individuální plán je podrobně rozpracován příslušným OSPOD podle vyhodnocování přijatých opatření a dalších činností.

Článek II.

Práva osoby v evidenci

1. Pomoc při zajištění osobní péče o svěřené dítě

a) OSPOD se zavazuje poskytnout osobě pečující pomoc při zajištění krátkodobé péče o svěřené dítě (čl.I.,odst. 2) nastane-li některá z překážek, pro které osoba pečující ani za pomoci blízkých příbuzných nebude schopna v potřebné míře osobní péči o dítě zajistit,

- po dobu, kdy bude osoba pečující uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké
- při vyřizování nezbytných osobních záležitostí
- při úmrtí osoby blízké

Pomoc může být zajištěna prostřednictvím osoby blízké rodině, jiné pěstounské rodiny, dobrovolníka, paní na hlídání nebo pečovatelské služby. Žádost o zprostředkování služby uplatní osoba pečující u vhodného poskytovatele, a to po předběžném souhlasu OSPOD nebo požádá o zajištění adekvátní služby pro dítě přímo OSPOD. Povinností OSPOD je tuto službu zajistit nejpozději do 24 hodin od uplatnění žádosti.

2. Respítní péče

a) Osoba pečující má právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě ve věku od 2 let osobě a to v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce. Osoba pečující má možnost si potřebnou službu zajistit sama u vhodného poskytovatele po předběžném souhlasu OSPOD nebo požádá o zajištění služby u OSPOD.

b) V případě, že bude osoba pečující požadovat čerpání služby prostřednictvím OSPOD v rozsahu do 3 kalendářních dnů, je třeba požadavek uplatnit nejpozději 1 měsíc před čerpáním služby.

c) V případě, že bude osoba pečující požadovat čerpání služby prostřednictvím OSPOD v rozsahu nad 3 kalendářní dny, je třeba požadavek uplatnit nejpozději 3 měsíce před čerpáním služby.

3. Zprostředkování odborné pomoci

- a) Osoba pečující má právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců. Uvedenou pomoc může požadovat pro sebe a svěřené dítě.
- b) Zprostředkováním odborné pomoci se rozumí vytipování a oslovení konkrétního odborníka v oblasti, ve které osoba pečující nebo svěřené dítě odbornou pomoc potřebuje.
- c) Osoba pečující má možnost si vhodnou službu zajistit (objednat) sama u vhodného poskytovatele nebo požádat o zajištění služby OSPOD. Vhodná služba a vhodný poskytovatel vychází z individuálního plánu ochrany dítěte.

Článek III.

Povinnosti osoby pečující

1. Kontakt dětí v pěstounské péči s rodiči

- a) Osoba pečující je povinna prohlubovat sounáležitost dítěte s rodiči a dalšími osobami jemu blízkými a umožnit styk dítěte s těmito osobami, je-li takový kontakt v souladu se zájmem dítěte a neučiní-li soud jiná opatření (omezení či zákaz styku). Pokud osobní styk neprobíhá nebo je omezen či zakázán, je přesto osoba pečující povinna podporovat pozitivní identitu dítěte ve vztahu k jeho vlastní rodině.
- b) Forma kontaktu (osobní, telefonická, písemná), místo a četnost kontaktu vychází z individuálního plánu ochrany dítěte nebo po dohodě všech zúčastněných stran.
- c) Osoba pečující se může obrátit na OSPOD v případě jakéhokoliv problémů spojených s kontakty dítěte s rodiči (či dalšími osobami).

2. Zvyšování znalostí a dovedností osoby pečující – individuální vzdělávací plán

- a) Osoba pečující má povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích.
- b) OSPOD s osobou pečující vytvoří individuální vzdělávací plán na roční období. Poté vždy stejným způsobem vytvoří vzdělávací plán na další období, nejpozději vždy do jednoho měsíce po ukončení předchozího období.
- c) OSPOD navrhne, zprostředkuje nebo zajistí vzdělávání, které vychází z individuálního vzdělávacího plánu nebo si vzdělání zajistí v souladu se vzdělávacím plánem osoba pečující po předběžném souhlasu OSPOD. Obsah vzdělávacího plánu vychází z potřeb osoby pečující.

d) Ve vzdělávacím plánu poskytovatel s osobou pečující určí, jakým způsobem bude zajištěna v případě potřeby péče o svěřené dítě po dobu vzdělávání. Zásady pro zajištění osobní péče po dobu plnění povinností vycházejících z IPOD se řídí čl.II odst.1a).

Článek IV.

Sledování naplňování dohody

1) OSPOD je povinen sledovat naplňování této dohody. Za tímto účelem je v kontaktu s osobou pečující a to nejméně 1x za dva měsíce. V pravidelných intervalech hovoří o samotě s dítětem svěřeným do výchovy osoby pečující. OSPOD je oprávněn hovořit s dítětem i v neutrálním prostředí bez přítomnosti dospělých osob, např. ve škole, na úradě apod. (dle věku dítěte).

2) Osoba pečující se zavazuje, že umožní sledování naplňování dohody o výkonu pěstounské péče, bude spolupracovat s OSPOD, který bude sledovat vývoj dítěte (§ 47b odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

3) Osoba pečující se zavazuje, že bude OSPOD bez zbytečného odkladu informovat o všech podstatných skutečnostech a změnách rozhodných pro výkon péče o svěřené dítě, a to nejpozději do 5 dnů od jejich vzniku (například změna bydliště, zdravotního stavu členů rodiny, změna v oblasti vzdělávání dítěte apod.)

4) Osoba pečující se dále zavazuje, že bude plnit opatření vyplývající z individuálního plánu ochrany dítěte.

Článek V.

Ostatní ujednání

1) OSPOD se s osobou pečující dohodl, že sociální pracovnice OSPOD bude v pravidelném kontaktu s rodinou osoby pečující a dítětem svěřeným do pěstounské péče. Osoba pečující a děti v pěstounské péči mohou kdykoli se sociální pracovnicí OSPOD konzultovat všechny záležitosti vyplývající z této dohody.

2) Bude-li osoba pečující čerpat vhodnou službu, je odpovědná za předání informací o dítěti, které mohou mít vliv na průběh péče (např. o zdravotním stavu dítěte, jeho specifických potřebách apod.)

3) Osoba pečující předá dítě vhodně oblečené a v odpovídajícím zdravotním stavu poskytovateli služby nebo rodičům.

4) Úhrada za služby musí být vždy přiměřená v rámci cen obvyklých v daném regionu a čase za danou službu a musí splňovat kritéria hospodárnosti a efektivnosti vynakládaných prostředků za danou službu z veřejné finanční podpory. Podrobnosti úhrad jednotlivých služeb a případná spoluúcast osoby pečující na úhradě služby budou vždy dohodnuty před realizací služby.

Článek VI.

Výpověď dohody

1) OSPOD může písemně vypovědět tuto dohodu

- a) pro závažné nebo opakované porušování povinností vyplývajících z této dohody.
- b) pro opakované maření sledování naplňování této dohody o výkonu pěstounské péče.

2) Osoba pečující může písemně vypovědět tuto dohodu bez udání důvodu.

3) Výpovědní lhůta činí 30 dnů a počíná běžet dnem následujícím po doručení výpovědi druhé smluvní straně. Výpovědní lhůta stávající dohody končí uzavřením nové dohody o výkonu pěstounské péče nebo právní mocí rozhodnutí, které vydá OSPOD.

Článek VII.

Závěrečná ustanovení

1) Dohoda nabývá platnosti dnem podpisu oběma smluvními stranami.

2) Tato dohoda se vyhotovuje ve dvou stejnopisech, z nichž každá smluvní strana obdrží jeden stejnopis. Kopie dohody bude součástí žádosti orgánu sociálně právní ochrany dětí o státní příspěvek na výkon pěstounské péče pro příslušný Úřad práce.

3) Ustanovení této dohody se mohou měnit pouze formou písemného dodatku podepsaného oběma stranami.

4) Smluvní strany prohlašují, že si tuto dohodu před jejím podpisem přečetly, že byla uzavřena po vzájemném ujednání podle jejich pravé a svobodné vůle, určitě, vážně a srozumitelně, nikoliv v tísní za nápadně nevýhodných podmínek. Na důkaz souhlasu se zněním dohody připojují obě smluvní strany své podpisy.

V dne

.....
(podpis osoby pečující)

.....
(podpis vedoucího odboru)

vedoucí odboru soc. věcí a zdravotnictví

Příloha č. 3 – Polostrukturovaný rozhovor

1. Co Vás přivedlo k práci s pěstounskými rodinami?
2. Má dle Vašeho názoru pěstounská péče smysl?
3. Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro děti?
4. Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro pěstouny?
5. Jaký si myslíte, že má pěstounská péče význam pro biologické rodiče?
6. Jaký význam má pro Vás?
7. Co je dle Vašeho názoru na pěstounské péči dobré?
8. Má dle Vašeho názoru pěstounská péče nějaké nedostatky? Pokud ano, jaké?
9. Je něco, co byste v oblasti pěstounské péče změnil/a? Pokud ano, co?
10. Naplňuje Vás tato práce?
11. Chcete tuto práci vykonávat i nadále?
12. Máte ještě něco, co pokládáte za důležité, ke zkušenostem s pěstounskými rodinami?